

ŠOTORSKA KNJIŽNICA

NOVEMBER-DECEMBER

VSEBINA

Številka 16/17

Cvetko Golar: O HUDEM KOVAČU	...	...	...	...	Str.	305
Damir Feigel: STRAHOVI	...	...	...	...	„	320
France Bevk: UTOPLJENEC	...	...	...	...	„	325
Arkadij Averčenko: SKRIVNOSTNA USODA	...	...	...	...	„	332
SLOVENSKI MOŽJE...	...	...	...	...	„	335

Urejuje: **IVAN UČENIKOV**

ISTRA

KOROTAN

TRST

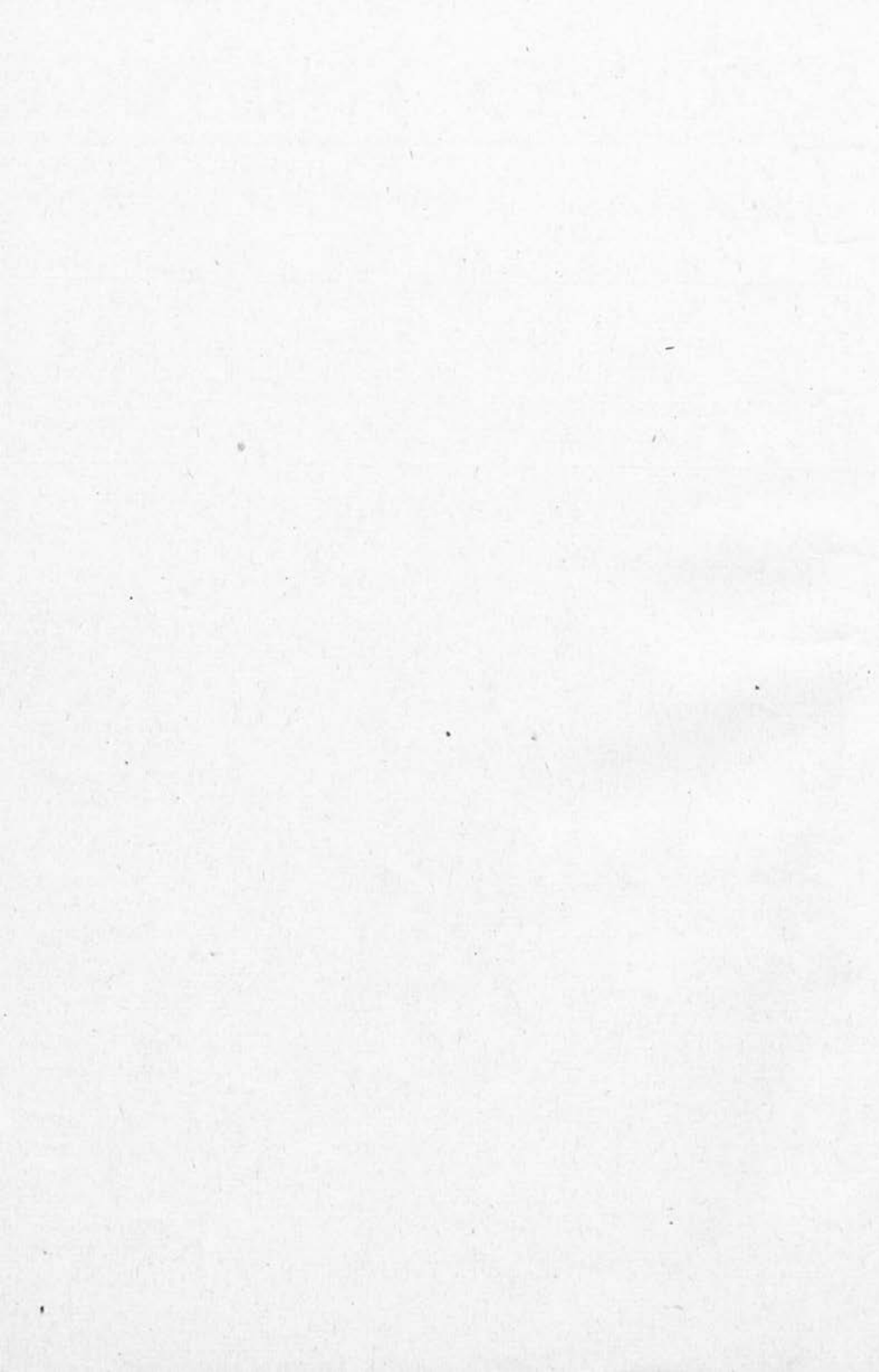

GORICA

SREDNJI VZHOD

ZALOŽIL IN IZDAL JUGOSLOVANSKI ODBOR IZ ITALIJE

O hudem kovaču

Cvetko Golar

V globokem, skalnem jarku je stala kovačija ob bistro šumečem potoku, ki se je pretakal po gladkih pragih in se prelival po ozki strugi in žarel v soncu, kakor da je pozlačen. Bila je v varnem zavetju bukovih lesov, ki so visoko in široko kraljevali nad njo in se košatili kot temni in hladni poglavarji. Njeni nizki zidovi so bili rdeče pobarvani in so sijali, kakor bi bili zmeraj osvetljeni od večerne zarje; pokrita je bila z lesenimi deščicami. V njej je bilo prostora za delavnico, kjer je pihal zakajen kovaški meh, in je stalo težko nakovalo poleg rjastih, zlomljenih verig, skrhanih lemežev, topih sekir in enakega orodja; a na drugi strani je bila majhna izbica čista, sveže, nekoliko zelenkasto pobeljena. Skozi okenca se je vlivala vanjo luč v jasnem in svetlem pramenu. Dišalo je zelo prijazno po suhih krljih in hruškah, ki so se sušile po peči v okrušenih lisastih skledah. Pisana skrinja, velika in mogočna, je stala pod starinsko uro z lesenimi kazalci in zatemnelo ploščico, rdeča klop se je tiščala peči pod zelenimi modnicami. V nasprotnem kotu pa, kjer so visele po zidu na šipo slikane podobe svete Genovefe, svetega Martina in še nekaterih močnih božjih izvoljencev, je stala trebušasta, rjavo pobarvana mizica. In še nekaj je bilo: zibka. Čisto sredi sobe se je šopirila s svojimi rožami in srčki in zvezdicami, naslikanimi na straniče, a v njej se je zibalo dete, majhna, rožasta punčka, ki je vpila in vekala iz vsega grla. Ličeca je imela zaripljena, čelo in senca so ji prepegale drobne, plavkaste vejice, in nožice in ročice je molil otrok od sebe. Bil je zdrav in močan jok, ki je udarjal kakor na ukaz, in rasel in se krepil, dokler se ni nazadnje zadušil v togotnem ječanju.

In pred zibko je stal kovač. Bil je visok, bil je širok v plečih kakor gorsko teme, njegove roke so bile trde in grčaste kakor gabrova polena in dlani in prste je imel črne in ožgane od žerjavice. Sklanjal se je nad zibelko, jo gugal z dolgim motvozom, in njegov mladi in zdravi obraz z gostimi obrvmi nad očmi in rjavimi, poraščenimi lici je bil zakajen od dima ter se je hotel prijazno in sladko smehljati otroku. A bil je vkljub temu ves žalosten in nesrečen, slab in pokoren, da bi se smilil vsakemu, samo ne drobnim punčki, ki je svojeglavno in hudo zahtevala nekaj, ali kaj bi to bilo, tega kovač ni in ni vedel. Stal je tam kakor

izrastel iz zemlje, krepak in silen, a zdaj je bil brez moči in ni vedel, kaj bi počel s temi močnimi in silnimi rokami, ki so pač vihtele najtežje kladivo kakor igračo, da je vse bobnelo in pelo in se treslo. Vzdignil bi nakovalo in prej bi ga zalučil v nebo, kakor potolažil ubogo bitje v zibki, ki se mu je smililo v srce, a ki mu ni mogel pomagati.

"Joj, joj, joj, zala punčka, kaj ti je hudega," je tolažil kovač. Nagibal je glavo in izkušal položiti v glas mehko in milo strunico, ki bi prijazno zapela in zadonela punčki v srcu. Hudi kovač pa je imel raskavo grlo in težek jezik in je bil zato slabe sreče tisto dopoldne. "Ali te je kdo udaril? Povej mi tistega, z menoj bo imel opraviti?"

Ker kovač ni zaupal sebi in svojim žuljavim rokam, ki so bile pač navajene železnih klad, a ne živih, nežnih stvaric, ki vriskajo in pojejo svoje posebne pesmi, zato je niti poskusil ni vzeti v naročje, temveč se je pripognil in vzdignil kar celo zibko ter jo nosil po izbi. Kaj bi pa bilo, je kovač strahoma pemišljal, ako bi se mi izmuznila punčka in bi padla na tla? Zato se mu je zdelo najvarnejše pestovati zibelko in punčko in je tako hodil sem ter tja težak in velik in neroden.

"Punčka, saj si lepa," se je laskal prijazno, "zakaj se jokcaš, čaki, čaki! Ne smeš, da te ne sliši mama, ki je v nebesih - Oj, oj, kakšna grda deklinica si!"

Dete ni hotelo slišati, niti da je lepo, niti da je grdo in je prepevala dalje prelepo svojo pesem.

Kovač je hodil po izbi od duri do svete Genovefe in njene košute ter pravil povest:

"Pa te bo slišala mamica in dejala: 'Kdo pa dela grdo z mojo punčko?' Pogledala bo skozi zlato okno in videla, kako te lepo pestujem, in bo rekla: 'O, Boštjan je priden, le Minica je poredna.' Požugala ti bo s svojim drobnim prstom: 'Ti, ti, punčka, ali ne boš pridna?' Ne smeš, drugače bo jokala mama, ko bo stopila stran od okna, in njene oči bodo vse solzne, in s svojimi lepimi lasmi se bo brisala. A solze bodo tekle naprej in naprej in zmočile njeno nebeško srajco, ki je vsa srebrna, iz zarje narejena in z zlatimi zobčki."

Za trenutek je otrok utihnil, kakor bi razumel in poslušal, kaj se godi v nebesih, a potem se je zopet razletel presunljiv jok po izbi. Kovač je žalostno nagnil glavo in vzdihnil:

"Jerica, Jerica, zakaj si umrla! Zdi se mi že cela večnost, kar si šla in te ni."

In vendar je bil njegov spomin daljši od večnosti, njegova duša jo je hipoma preletela, in krotke oči kovačeve so zagledale tenko in vitko postavo njegove žene, bel, zamišljen obraz in plave, tihe oči.

Kovač je položil zibko nazaj na tla, in ker se je dete razodelo, jo je začel zavijati v gorke in voljne plenice. Zazibal je in skušal zapeti tiho in milo in nežno uspavanko, kakor se je naučil od žene. A kje bo našel kovač v svojem grlu sladke glasove! Zategnjeno in zamolklo je tulil svoj aja tutaja, kot bi imel zarjavelo železo v grlu, in dete je od strahu zavpilo še glasneje, in nista minila dva hipa, že je bil otrok iznova razgaljen in je kričal kakor lačen vrabček ter gomazel z vsemi

štirimi. Zibal je hrabro in z vsem telesom, udano je gledal sitno stvarico in zavijal drobno telesce v odejo, ali kadar je skril ročice, so se odkrile nožice in zabrcale po zraku. Vsa izba in vsi koti so bili polni joka, celo svetemu Martinu na steni se je plašil konj.

Zunaj pred hišo je nekaj završalo, kakor bi kdo treščil jerbas zele-njave na tla, in v izbo je stopila stara kovačica. Otrok je zakričal tisti hip s podvojenimi silami, obupen in tresoč glasek je ietel skozi ušesa.

"Kaj pa si ji vendar naredil, Boštjan, naši Minici?"

Kovač je grdo pogledal svojo mater in se ni hotel umakniti, temveč je zibal dalje.

"Ti mala punčka, kaj ti je storil?" je govorila počasi in sočutno. "Ali te je prevrnil, ali te je udaril?" Začela je previjati otroka, a tudi njene roke so bile okorne in so se tresle od starosti.

"Kaj ji bom storil? Nič! Vi ste krivi, da joka. Ponoči pazite pre-malo nanjo, mogoče jo je strašilo, in zdaj ne more pozabiti."

"Le kaj govoriš, Boštjan! Sama ne zmoreva vsega in ne veva, kako se streže otroku. Jaz sem že pozabila,, ti pa nikoli vedel nisi. Oženi se spet!"

Kovač je stal pri zibki, in v srce se mu je smilila punčka. Poslušal je mater, in kakor iz daljave je prihajal k njemu njen glas; v njegovem srcu se je jokala rajna Jerica, a tam nekje kakor v soncu se je smejala radost in neka druga, mlada in lepa deklica je stala kakor svetnica v rožnem oltarju.

"Mislite, mati! Ali kaj bo z otrokom?"

"Saj prav zato ti je treba ženske. Ali še nisi nič pogledal naokoli?"

Kovač je silno zazibal, zibka se je obrnila, in punčka je padla na tla. Od strahu mu je zastalo srce, lica so mu pobledela in ves je zadrhtel. Mala Minica je za trenutek utihnila, ker ji je v naglici zmanjkalo sape,

"Še zibati ne znaš," ga je karala mati. "Pa misliš, da boš lahko izhajal sam. Jaz moram vsak čas na polje, da poplevem po njivi in opravim to in ono, a ti moraš biti v kovačnici. In otrok naj bo sam!"

Kovač je kimal z glavo ter z nepopisnim usmiljenjem gledal joka-jočo punčko.

"Kaj pa naj storim? Ali ni prezgodaj, da bi se drugič?"

"Zakaj? Saj ne moreš drugače, in nihče ti ne sme očitati, da nisi žaloval za rajno. Nič se ti ni treba opravičevati, to se samo odgovarja."

Nič ni dejal na to Boštjan, in njegov obraz se je raztegnil, da se ni vedelo, ali je bližji smehu ali joku.

"Kaj bi se držal kakor svete Lucije dedek, naglo se odloči! Saj poznaš staro Polinko, in tista, vem, bi se ne branila ti dati svojega dekleta."

Ko je mati to omenila, je kovaču udarila kri v obraz, srce mu je začelo treskati, kakor bi tolklo kladivo po nakovalu. V njem je planil ogenj in plamen, zakaj nekdo je silno pihla! in netil srčni požar. Iskre in žarki so leteli na vse strani, kakor bi se utrinjale zvezde, in bi padal zlat dež tako na gosto, da bi bila v trenutku vsa zemlja zvrhoma polna bleščečega cvetja. Ali odgovora ni zmogel njegov drhteči jezik.

Kovačica se je skoro smehljala, ko je videla njegov obraz.

"Saj jo poznaš? Minica ji je ime kakor naši punčki, in videti je pripravna in pridna za delo. Kar v vas pojdi!"

"Kdaj pa naj grem?" je naglo povzel veseli kovač. "Toliko dela imam v kovačnici, pet lemežev moram sklepati in nabrusiti, topih kri-vačev in motik je poln kot."

"Ob nedeljah se lahko odtrgaš, na punčko popazim jaz. Kaj ji neki je?" se je iznova vprašala in gledala jokajočo stvarico.

Kovač se je tiho veselil in mislil, da bosta kmalu dve Minici pri hiši, ki jih bo imel obe tako rad, da bi za vsako položil roko na žerjavico.

"Nič drugega ne bo kakor to," je menila mati, "za urokom je bolna. Otroka je nekdo urekel. Sinoči je bila še čisto zdrava, danes na vse zgodaj pa je neka baba lazila okoli hiše. Gotovo jo je tista."

"Kako jo je?" je vprašal ves zavzet in presenečen.

"Urekla jo je hudobna baba. Tako je naredi, da je potlej bolna. Takšne hude oči ima, in skoraj gotovo je skozi okno pogledala punčko, da leži zdaj v vročici; glavica je boli, le poglej, kako ima rdečo in vročo."

"Zakaj je pa urekla punčko?" je vprašal kovač hudo, in obrvi so mu zatemnile oči. "Ali je komu kaj hudega storila?"

"Zakaj jo je urekla? Jaz ne vem, zakaj jo je urekla. Saj pravim, hudobna baba." Mati je nejevoljno metala svoje koščene roke po zraku in gibala s suhimi ustnicami, da se ji je premikal ves obraz, ki je bil kot posušen v dimu.

"Jaz vas vprašam, ali je punčka komu kaj hudega storila? Saj še ne pozna nobene babe."

"Saj ni treba, da bi punčka storila kaj hudega. Mogoče si ji pa ti prizadel kaj žalega in se zameril babi."

"Kateri babi sem kaj hudega storil? Povejte mi! Pri tej priči si storim kaj žalega, ako sem kakšno babo samo po strani pogledal."

"Saj ti nič ne očitam, ali punčka je le uročena."

"Kdo je pa ukazal babi, da mi gre ureči otroka?" je grmel kovač. "Ako je jezna name, pa naj se maščuje nad menoj, tega ubogega črvička pa naj mi pusti na miru."

"Seveda naj bi ga pustila, ali kdo bi ji to povedal," je ugovarjala mati, ki se je skoro bala hudega sina.

"Povejte, kdo je ukazal babi?" Kovač ni poslušal matere in je rohnel dalje.

"Nihče ji ni ukazal. Saj ni treba ukazati hudobni ženski. Si ji že v pijanosti kaj prizadel."

"Križ božji, v pijanosti sem ji kaj prizadel! Saj povem, da še pogte-dam nikoli ne nobene babe."

"Potem pa jaz nič ne vem, ampak punčka je le uročena."

"Kdo ji je pa dal pravico, ali jaz ali vi? Samo to mi povejte! Oh, večša grda, jaz bi ji pokazal! In kje pa je tista baba, mati, povejte mi, kje je?"

Kovač je stisnil pesti, in lakti, pretkane z močnimi kitami kakor z vrvmi, so se napenjale.

"Ne vem, kje je, pa to bi lahko zvedeli."

"Zvedeli bi? Nak, moramo zvedeti, da malo zaplešem z njo. Moji punčki, ki jo imam od uboge Jerice, naredi, da je bolna. Kje je tista baba," se je razvnel kovač in stopil k zibki, kjer je ihtela mala Minica.

"Saj ti pravim, da bomo zvedeli. Pojdi v kovačnico po žerjavico in jo prinesi!"

Kovačica je nalila v lonec vode, kovač Boštjan pa se je vrnil v izbo s polno lopato živega oglja.

"Toliko ga ni treba, no, le pusti. Čakaj, ali je uročena ali ni?"

Trikrat je segla po žerjavico in jo vrgla v lonec. Niti trenila ni z očmi in ni zadrhtela s prsti, kadar je prišla živo oglje, zakaj njena dlan je bila kakor prevlečena z usnjem. Kovač je stal ukopan na strani in gledal ves zaverovan materino početje.

"Le poglej," je govorila, "ogljje ni šlo na dno ter plava vrhu vode, in to je znamenje, da je otrok uročen." Kimala je z glavo vsa razburjena in zavzeta, njen rjavi obraz se je podplul s krvjo, in šop sivkastih las ji je ušel preko razbrazdanega čela.

Kovač se je nagnil nad lonec in pozorno strmел, kako so plavali nad vodo drobci mrtvega oglja med pepelom in prstjo.

"Kje pa je baba, ki jo je urekla?"

Mati ni odgovorila, temveč je naglo izpod otroka v zibki potegnila pest slame, izbrala tri bilke in jih spustila v lonec ves čas skrivnostno tiha in zamišljena.

"Zakaj to! Rajši povejte, kje je?"

"Zdaj pristavim lonec k ognju, in ko bo vrela voda, pride baba k hiši. Tista jo je urekla."

Kovač se je oddahnil. Prsi so se mu razširile, kakor da je odletel zapah, ki mu jih je stiskal, in pesti so se mu krčile. Od zadovoljnosti si je mel roke, in zasmejal bi se bil na ves glas, da se ni še zmeraj, četudi bolj poredkoma oglašal v zibki žalosten in bolesten jok. Takrat ga je vselej iznova zbolelo srce in težka pest je zabobnela po mizi.

Sedel je k oknu in gledal na pot, ki je strma in peščena vodila k njegovi hiši. Videti ni bilo nikjer nikogar. Prazen in pust je bil jarek, le voda je bistro šumela in pršela pod nizkim jezom; včasih se je zaletel veter v vodne curke in bel, voden prah je odnesel s seboj.

"Aha, kdo pa gre?" je v mislih vzkliknil kovač, ko je zagledal neko postavo daleč doli iti preko pota. Že se mu je zasvetilo lice, a brž je videl, da se je zmotil. Sosed, star in ubog kmet, je šel na njivo.

"Zdaj pa že vre voda," se je oglasila mati v kuhinji. "Ali je še ni?"

Kovač je zagodrnjal in bil je hudo nejevoljen na babo, ki nazadnje niti k hiši ne pride. Po njegovem bi že imela biti zdavnaj tu, da prejme, kar je zaslužila. Čelo je gubal in vlekel obrvi nad oči, ki so v nemirnem pričakovanju romale po cesti.

V zibki je otrok za čas utihnil, in takrat je prišla v vas v Boštjanovo mlado in zaljubljeno srce Polinkina Minica. Na svetu ni bilo za kovača, odkar je izgubil ženo, lepšega dekleta od nje, in kadar je pomislil na njo, je vse zakipelo po njem, in po glavi mu je zablodilo sto

prelepih stvari in pred njegovimi očmi je zasijala roža pri roži. A kadar jo je srečal in zagledal njen obraz, takrat je izgubil pamet. Samo smeh je imel zanjo, in tudi ona se mu je smejala, in s tem sta si povedala vse. Razkrila sta srce drug drugemu, radost in lepoto in srečo, in čista sta bila prepričana, da se srečata pred zlatim oltarjem v hiši svetega Andreja.

Punčka v zibelki je zajokala in kovač, se je vzdramil.

"Pod streho grem po kamilice in metliko, mogoče ji bo pomagalo," se je oglasila zunaj stara kovačica. "Ali je še ni?"

Kovač je samo zamrmral in bil je tako poln gneva in žalosti, da ga je dušilo v prsih, in je samo iskal, kam bi izlil svojo jezo. Hodil je po izbi ves besen in lomastil nato v kovačnico. Ustavil se je pred naklom, se sklonil prav do njega in ga objel z rokami. Pokali so mu sklepi in mišice, in gorel je v obraz, ko je vzdignil nakovalo in je prižl k srcu. Korakal je ž njim v izbo in se ustavil pred zibko, a otrok se je zavpil in strepetal, da se je kovač na mestu obrnil in nesel tiho kakor hudodelec naklo nazaj na svoje mesto.

Vrnil se je k oknu in se ozrl na cesto. Razjasnila so se mu lica, in kovač se je začel hahljati tako iz srca, kakor bi videl prezalo svojo nevesto in dvanaest voz svatov in godcev, ki prihajajo in muzicirajo, da ga spremijo v cerkev. A kovač vsega tega ni zagledal, temveč je videl le nekovo starikavo žensko, ki je bila suha in drobna in se je jadrno pomikala navzgor po klancu proti kovačnici.

"Baba gre," je bruhnilo iz njega. "Mati, baba gre."

A mati tega ni mogla slišati, ker je šarila pod streho in iskala dobrih rož za punčko.

"Zdajle boš videla, kaj se pravi, s kovačem se metati! Minica, le poslušaj, zdaj gre zate."

Široko se je smejal in ni ga hotelo strpeti na mestu. Hodil je nekaj hipov od zibke do svete Genovefe, a nato je pogledal bolj natančno skozi okno. Zenska je bila že precej blizu, in takrat je kovača mrzlo spreletelo okoli srca, tako mrzlo, kakor bi se ga ovila ledena, gnusna kača.

"Križ božji, saj ni mogoče, saj ni mogoče," je drgetaje izustil. Prekižal se je, sklenil roke in polagoma in plaho zopet pogledal na pot.

"Je že, čisto gotovo je! Rajši bi videl vraga kakor njo." Klel je in molil in vedel je samo to, da ga ne čaka nič prijetnega.

"O sveti Anton, ne daj, da bi prišla k hiši! Kaj dobrega ti bom storil, ako je ne pustiš k nam."

V ognjenih kleščah je bil kovač. Po poti je šla stara Polinka, mati, njegove neveste, prelepe Minice. In v rokah je nesla verigo. Gotovo se je dobri ženi odtrgala lačna liska v hlevu, ki se je tako dolgo vlekla in vlekla, da se je zdrobil člen in zdaj je nesla mati h kovaču verigo, da jo zvari in popravi.

"Ne daj, sveti Boštjan, moj patron, zares bom zmolil cel rožni venec, ako ne pride k hiši tale mati."

Kovač je vedel, da bi se moral zgoditi čudež, ki bi odvrnil Polinko od njene poti. Bližala se je brez skrbi in nič hudega slutetja kovačnici. Hodila je mirno in naglo in na tihem je morda ugibala, ali ji bo kovač zastoj popravil verigo ali ne. Po njenih mislih bi se to spodobilo, ker se ženi pri njenem dekletu, in bo delal takorekoč zase, ako pride do ženitve, o čemer skoraj ni bilo več dvoma. Sicer je dosti mladih kajonov, ki gledajo za njeno Minico, ali kaj hoče s temi! K hiši ne bi prinesli nič drugega kakor šest dni in nedeljo, in zato je kovač še najboljši od vseh. Kovačija res da ni bog ve kaj vredna, ali nese precej, tudi se ga včasih kovač hudo napije, a je drugače golant mladi vdovec.

To je utegnila premišljevati Polinova mati in v tem je že stopila na prag ter pomolila verigo v temni prostor s temile besedami:

"Boštjan, ako si priden, bo jutri zvečer prišla Mi-"

Dobra žena je hotela izpregovoriti ime svoje edinke, a tega ni več utegnila sebi na žalost in kovaču v škodo in neizrečeno gorje. Zakaj tisti trenutek je planil Boštjan brez misli in neumen od jeze in obupa izza meha in jo zgrabil za ramo.

"Zakaj ste mi to naredili! Čakajte, zdajle vas plačam!" Že je mislil divje zamahniti kovač, hudi hrust, a takrat je zagledal osupli in strmeči obraz stare žene. Nekoliko je počakal, se obrnil v stran in zakričal iznova:

"Mati, vi ne veste, kako vas imam rad, a vas moram."

Prijel jo je z levico, a desnico je neusmiljeno in težko položil na njena pleča.

"Srce me boli, pa jaz ne morem živeti, ako vas ne natepem." Gledal je v stran, zamahnil in udaril drugič z vso močjo, da je slabotna mati padla na kolena.

"Zakaj ste mi urekli punčko, zakaj ste tako neusmiljeni!"

"Čaki me, tolovaj ožgani!" se je takrat oglasila tepena žena. Strašno urno se je vzdignila s tal in se izmuznila skozi duri na cesto.

"Ti mrcina zakajena, samo pomisli še enkrat na našo deklini, naj te le vidim, da se boš potikal pod njenim oknom! Celo drvarnico bom razbila na tvoji buči."

"O karlinč, to so pa jezna tale mati!" je sklenil Boštjan in se skrival za očrnelo steno, odkoder je oprezno pogledoval na cesto. "Samo dvakrat sem jo bunknil, pa je tak vrišč, kaj bi šele bilo, če bi jo bil začel po resnici obdelovati."

"Seveda, pretepal me boš, ti rabelj osmojeni, mene, staro ženo!" Mati ni mogla pozabiti kovačevih pesti in se je prijemala za pleča, kamor jo je udarila težka njegova jeza. "Precej zapovem deklini, da te še pogledati ne sme več, ti sajasti razbojnik!"

"Joj, joj, strašno grda imena mi daje, ampak dobila jih je pa le. Samo da bi kdo ne slišal ali pa ne izvedel, kako me zmerjajo ta sapramihelska mati." Čakal je in čakal, da je vse utihnilo na cesti, preden si je upal na prag. Pogledal je navzdol po klancu, kjer se je počasi pomikala in šepala Polinka po robatem kamenju.

"Mogoče sem jo pa vseeno prehudo," je v skrbeh pomislil kovač. "In sedaj ne bo pozabila izlepa in nazadnje mi bo še sitnosti delala pri Minici."

Kakor da je slišala kovačeve misli, se je žena obrnila in zakričala:

"Le zapomni si, kdaj si me udaril! Nikoli ti ne dam deklina, in če po golih kolenih prideš k nam!" Zagrozila mu je s pestjo in se skrila za ovinkom.

"Zares ne vem, če je bilo dobro, kar sem storil. Lahko mi napravi kakšne neumnosti, saj je Minici mati in huda ženska je, kakor sem videl in slišal. Ampak samo da bi to moji punčki pomagalo, drugo se bo že kako naredilo."

Zamišljen je bil kovač ter v dvomih, ali je bilo' prav ali ne, kar je storil, in tako je stopil v izbo. Čudil se je nekoliko, da punčka več ne joka, a naglo se je razveselil, češ, moje zdravilo, ki sem je dal Polinovi materi, je pomagalo. V zibki se je smejala Minica, in nad njo se je sklanjala kovačica ter prijazno kramljala z otrokom. Ko pa je zaslišala za seboj korak, se je naglo obrnila ter z nejevoljnim očitanjem v glasu izpregovorila:

"Ali veš, da si neumen trot? Nate se res ni nič zanesti in še otroka ti ne morem samenu pustiti! Ni čuda, da je revica jokala, saj ni od jutra pa do opoldne ničesar dobila v usteca; zakaj ji pa nisi dal mleka, ki sem ga pripravila v lončku? Ali ti nisem naročila, preden sem odšla?"

Kovač je stal okamenel in top in ni mogel in ni vedel najti besede. Samo toliko se mu je posvetilo v glavi, da je nekaj storil, kar ni bilo prav ne dobro, in da niti mala niti velika Minica ne more biti ž njim z dovoljna.

"V resnici si pravi oča! Torej sestradati hočeš otroka, ubožico ne-bogljeno, ti Boštjan boštjanasti! Povej mi vendar, kaj si mislil prav-zaprav, čemu imaš pa glavo? Komaj sem nasitila revico, poln lonček je izpraznila in še ji ni bilo dosti."

"Na to pa zares nisem pomislil, da bi utegnila biti lačna." Kovač je bil odkritosrčen in se je zdaj čudil in strmел, kako je bilo mogoče pozabiti na to. In hudo, hudo se mu je zasmilila punčka, ki se je zaradi njega postila vse božje dopoldne. "To je bilo grdo od mene," je tiho dejal in s strahom pomislil, kaj bo zdaj?

"Ali ni bila uročena?" je zastrmel. "Saj ste dejali, da je uročena."

Mati sedaj ni hotela ničesar več slišati o tem in je grdo izpod obrvi pogledala sina.

"Ti si uročen, ne pa Minica. Seveda, ako ne dobi jesti, mora jokati. Božica ne zna povedati, ti si pa kot štor v lesu, ki ničesar ne misli, ampak samo čaka, da suneš vanj. Oh, človek ti ne more reči dobre besede.

"Jaz sem pa pretepel tisto mater, ki jo je urekla."

"Katero mater, koga je urekla?"

"Polinovo mater sem pretepel, ki je prišla k nam, ko je vrela voda in oglje." Kovač si je bil svest svoje nedolžnosti in svoje krivice. K

tepežu ga je zapeljala mati, a do slabega sveta je pripomogel sam, ker je stradal punčko.

"I, koga je pa urekla?"

"Saj ste vi dejali, da je Minica uročena in naj pretepem babo."

"O, ti koloburnež strupenski! Na, zdaj pa vidim, da ti ni pomagati! Torej Polinovo mater greš pretepsti! Kaj ti je vendar padlo v glavo! Namesto da bi nakresal samega sebe, ki si edini vsega kriv, se nad njo izpozabiš! In zdaj ti bo seveda dala svojo hčer, saj gotovo komaj čaka, da prideš in jo ubiješ! Še od lakote bo vaju konec, ko mene več ne bo.

O, saj tebi bi se prav godilo, le Minica se mi smili! Za Polinovo se pa le obriši pod nosom, ali kjer se hočeš."

Huda je bila kovačica, in ne da bi pogledala svojega korenjaka, ki je bil zdaj ves pobit in obupan, je odšla iz izbe.

"Kaj bo, kaj bo," je tarnal kovač. "Ojoj, prejoj, kaj sem storil! Na kakšno božjo pot bi se zaobljubil, ako bi vedel, da bo pomagalo! Ojoj, prejoj!"

Zalosten je bil kovač, in polno bolečin je bilo njegovo srce. Glavo je stisnil v pesti in strmel v tla ves razrvan od obupa.

"In Polinkina Minica je šla rakom žvižgat. Nič več se mi ne bo smejala, nikoli več, in midva s punčko pojdeva živa v zemljo, ojoj! Kdo bi si mislil, da bom tako nesrečen, da me bo tako udarila šiba božja. Kar po svetu jo odrinem in se skrijem kam, da bom delal pokoro. O, jaz grešnik, o uboga punčka! V Rim bi šel po odvezo k papežu, mogoče mi spregledajo."

Takrat pa je zaslišal prevesel smeh, ki je žvrgolel in čebljaj v zibki. Pogledal je svojo hčerko in v trenutku je bila pozabljena vsa žalost in jeza in nesreča. Njena ličeca so sijala, bleščala in cvetela vsa jasna in svetla, kakor bi angelci sadili po njih božje rožice, njene oči so žarele in se utrinjale, kakor bi angelci lučice prižigali.

Kovač se je sklonil nizko k zibki, in dete, sladko in mило dete, ga je božalo po obrazu.

"Minica ali si huda name?"

In Minica se je zasmejala in pobožala v drugič svojega očeta, hudega in silnega kovača.

Drugi dan je bil kovač že na vse zgodaj na delu. Tolklo je kladivo, razbeljeni lemeži so odskakovali in plesali po naklu, ki je trdo donelo in trmoglavo podstavljalo kovačevim udarom svoje čelo. Meh je sopol in škripal in pihal veter in sapo v žerjavico, da se je zaznavala kovačnica in je odsevalo naokoli, kakor bi hodila v vas jutranja zarja in bi stikala po kotih s svojimi rožnimi prsti.

Kovač je bil zopet sam doma in je varoval punčko. A danes je ni izpustil iz spomina in je dobro vedel, kaj mu je storiti, kadar se oglasi njen jok. Že dvakrat je oprezno pogledaval skozi majhno srčasto okence v durih, in dozda se je še vse dobro izteklo. Punčka je ležala in spala pod odejico, kakor jo je pustila stara kovačica, zato je imel kovač mirno vest in lahko srce, in je bil sam s seboj zadovoljen. A ker se le ni zbudila, ga je vendar zaskrbelo, kaj je ž njo? Mogoče je pa danes v

resnici uročena in lačna je tudi in zdaj je preslaba, da bi se zdramila iz hudih sanj, ki se ji motajo po glavici. Prijel se je kovač za lase in šel ves vznemirjen v izbo, kjer se je vstopil pred zibko.

Punčka se je v spanju smejala, gotovo je bila pri njej mati in jo je pestovala na mehkih rokah in kramljala ž njo sladko in veselo; ali pa sta trgali rože po rajskih gajih, in biserni smehi so se lovili s sapi-cami in žametnimi metulji. Zato se je zasmejal tudi kovač, zagrohotal se je iz vsega srca tako na glas in razposajeno, da se je Minica zbudila. Zasijala sta plava cveta njenih oči, na licih ni ugasnila zarja nebeških gajev, in še lepši smehlaj je igral na njenih ustnicah.

"Ali bodo vstali oni," se je kratkočasil kovač in se sklonil nizko do zibke ter pritisnil svojo trdo bodečo brado k njenemu obrazku. Za takšen izraz udanosti in naklonjenosti pa mala kraljična ni imela dovolj smisla, zakopala je svoje prste kovaču v lase in začela orati z nohti po njegovih licih.

"Ojoj, ali tako! Naj vendar malo počakajo, da se vsaj nakosijo, preden začno vojsko!" Kovač se je smejal, da so mu solze zalivale oči, in ni vzdignil glave: šele jezen krik, ki je vrisnil iz malih ust, ga je spravil pokonci.

Izza železnega pokrova, ki je ležal pred pečjo, je prinesel lonček, v katerem se je grelo mleko, posadil je punčko na kolena, in njegova roka, otovorjena s cinasto, globoko žlico, je začela romati v lačna usteca. Hudo neroden je bil kovač pri tem delu, roka se mu je tresla in pre-livala belo močo, da je prinesel po navadi samo pol žlice do rdečih duric, ki so se žejno in nestrpnostno odpirale in čakale, kdaj privesla od nekod tista črna pest s sladko pijačo. Dolgo, dolgo sta zajemala, in kovač je tudi vsakokrat široko zinil, kadar je žlica srečno prijadrala do svojega cilja, in je hlastnilo dete po njej. Mleko se je cedilo po kovačevih kolenih in kapljalo od otrokove bradice ter teklo po slinčku, privezanem okoli otroškega vratu, a črna roka je bila dobra in neutrud-ljiva, čeprav se je tresla, kakor bi ves dan lomila kamenje, in se je včasih hudo zmotila, ker je nesla v tista usta, ki so ji bila bližja. Lonček se je skoro izpraznil, a žlica je še zmeraj hodila svojo pot tja in nazaj, dokler ni Minica napravila vsemu kraj. Zacepetala je z nožico, in v trenutku je ležal na tleh v razvalinah lončeni grad.

"Na", je zmagoslavno vzkliknila in razposajen smeh je zažvrgolel po izbi.

"Ojoj, punčka, kaj si storila", je karal Kovač. "Spet nisva nekaj prav naredila".

Razumno in modro se je pogovarjal z otrokom, ki je poskakoval v njegovem naročju.

"Še ena Minica bi morala priti k hiši, da bi te pestovala, a sedaj so jezni Polinova mati, ki jo imajo. Tista Minica je vse bolj pridna od naju in se nič ne joka in ne razsaja. - A zdaj moraš zaspančkati, grem v kovačnico."

Postlal ji je v zibki, ali otrok je s krepkim kričanjem pravil, da mu ni prav, kar se pripravlja zanj. Ni bilo drugega, kakor da je vzdig-

nil in prenesel zibko v kovačnico, kjer se je zopet utrinjala zarja po kotih.

Popoldne kovača ni trpelo v kovačnici, kjer je strmela vanj pusta tema in zakajene stene. Nekaj bi rad videl, kar bi bilo rdeče in sladko in polno kot zrele češnje, kar mora biti nekje, zakaj zdelo se mu je, da je že vide! nekaj podobnega. Spomin na tisto veselo stvar ga je napolnil s hrepenenjem in nezadovoljnostjo, da ni vedel, česa mu manjka.

"Ali te je Lenart srečal?" ga je pozdravila stara kovačica, ko je stopil v izbo dolgočasen in slabe volje. "Stari Jakopin pride zvečer po motike, trikrat je že vpil nad menojo, naj te priganjam. Kaj te je prineslo v hišo?"

Kovač je sedel na klop k peči, oprl komolca ob kolena in se naslonil na dlani.

"Kaj me naj prinese v hišo? Ali ne smem priti? Kdo pa sme, ako ne jaz?"

"Saj res! Ti kar za peč zlezi, ako te boli delo, se bo že samo naredilo."

Kovač ni poslušal. Gledal je v zibko, kjer je spala Minica in dihala in sanjala tako pokojno in lahno, kakor bi jo zibali angelci.

"Ali si tisto verigo že popravil, ki ti jo je prinesla Polinka?"

"Zakaj bi jo že popravil?"

"Ali ti ni dala vedeti, da bi jo rada kmalu imela?"

Kovačica je izpod obrvi pogledala svojega sina, ki se je zagledal nekam.

"No, no, le tako delaj! Prav lepo si si nadrobil. Najprej jo pobiješ na tla, in zdaj namesto, da bi se ji izkusil prikupiti, pa takole delaš. Že imaš njeno deklino, kar misli si! Tisti Micin Janez, ki rudo koplje, tudi vozi za njo. In gotovo ni tak divjak kakor si ti."

Kovač je vstal, napravil korak, in njegova pest je zagrmela po mizi. Izba se je stresla, in v zibki je zavekal otrok.

"Vidiš ga! Mene udari, saj drugega tako nimam pričakovati od tebe. Vse pobij in še sebe povrhu!"

"Kaj govorite, ali sem že koga pobil?"

Kovač je sedel nazaj k peči in zdaj je videl pred seboj tistega Janeza, bledega patrona, ki neki gleda za Minico, in na misel mu je prišlo rdeče bleščeče jabolko, po katerem leze slinast polž. Streslo ga je, in nič jeze ni čutil, samo nekaj grenkega je bilo v njem in žalostnega kakor bi tista svetnica, ki je tako lepa kakor Minica, stopila iz oltarja.

"Oj-oh, spre-joh," je vzdihnil kovač in se zgrabil za senca.

"Ali muhe preganjaš, ali kaj? In nekaj godrnjaš, da te je čudno slišati. Pojdi v kovačnico, tam te bo delo ozdravilo, ako si bolan."

"Nič več, nikdar nikoli več! Dajte mi tistega Janeza, da se poizkusim z njim."

"Ali nisi nekaj rekel? Ves si razmršen, kakor bi se z vetrom tepel, in tak si kot smrtno kosilo."

"Pustite me!" Kovač je zarohnel in grdo pogledal mater.

Ves tisti dan je hodil brez glave okoli, in ponoči je v sanjah opravljal težka dela: Bilo mu je, kakor da prede oblake in vali brezdna, in gore skozi šivanko.

"Oj-oh, sprejoh, ojoh, sprejoh! Čudna bolezen je to!"

Kovač je tiščal glavo v pesti in korakal težko in trdo po izbi.

"Nič me ne kolje in tudi trga me ne, samo vročina me sprehaja, in duši me nekaj v prsih. To ni krč. Ako bi bil notranji prisad? - Torej bom res moral pod zemljo, in nihče ne pojde za menoj!" Žalostne so bile kovačeve misli in smilil se je sam sebi, tako je bil zapuščen in reven.

"Punčka, Minica, očeta boš izgubila! Kdo te bo pestoval, kdo te bo zibal in oblačil?" obstal je pred zibko in glej, dete se mu je smejalo poredno in nagajivo. Dve plavi, tenki lučki sta se bleščali pod snežnim čelom, in kakor dve rdeči rožici v mleku so bila njena lica.

"To je očitna kazen božja za moje grehe. Da bi me vsaj Polinkina Manica videla, preden umrjem, da bi vedela, kako trpim! In njena mati mi ni odpustila, in jaz pojdem s sovraštvom na oni svet."

Se zmeraj je tiščal glavo v pesti in hodil od oken do vrat s težkimi koraki, da so se tresle šipe. In iz zibke ga je gledalo dvoje očesc, in tih smehljal ga je spremljal.

Zmeraj hitreje je hodil kovač in bil je ves nemiren in ni ga več strpelo v izbi. Odpri je duri, hrumel v kovačnico, in meh je začel škripati in puhati. Takoj je imel zlato verigo v kleščah in na naklu. Vzel je kladivo, zamahnil, in kamor je padel udar, je odnehal člen. Kakor bi hrustal železo, tako je šlo vse na dvoje. Izprevidel je kvaro svojega početja, zato je zalučil kladvo od sebe in stopil na prag. Nekaj ga je samo od sebe potisnilo skozi duri in zagnalo na cesto, da je priletel kakor iz viška. Nič se ni pomišljal, ampak je začel teči; in preden se je zavedel, ali se povprašal, kod in kam, je bil že daleč zunaj vasi. Nenadoma se je ustavil in povsili glavo, zblaznjen in temen se je njegov pogled zagledal v tla.

"Kam naprej, kam?"

Glava bi šla nazaj, ali noge ji niso bile pokorne in so hotele dalje, kamor je želelo in hrepenelo srce.

"V kovačnici gori ogenj, in punčka se je mogoče zbudila," je pomislil s strahom. Obrnil se je proti domu, predirjal cesto do vasi, ali tam se je zopet ustavil in šel s hrbtno naprej. Ni vedel, kdaj se je okrenil, in nehote začel iznova bežati, bežati.

Naenkrat je bil pred hišico z rožami na oknih, skočil je brez sape na prag in se zmašil skozi ozke in nizke duri. Pred njim je stala jezna mati - njegove Minice.

"Tukajle sem!" Kovač je sklonil glavo, in nič moči ni bilo v njem, ne volje, ne junaštva. Najrajši bi se bil stisnil v kot, da bi ga ne bilo videti, rad bi bil majhen in droban kakor palček, a ne velik in širok. Kam bi del te roke, kam bi pogledal?

Polinka je pokladala ravno polena v pečnico, ker je kuhala v kotlu lug za perilo, ko se je stemnilo v veži. Povzdignila je oči in zagledala

kovača na vratih. Njene kalno-sive oči so oživele in urno kakor mlada deklica se je zagnala v kot, kjer so slonele burklje in omelo.

"Zdaj te pa imam, cigan črni," je zavpila mati in vzela v roke pihalnik, s katerim je malo prej pihala v žerjavico. "Po kaj si prišel, ti kleščar dimasti? Ali bi me rad do dobrega potolkel in ti še ni dosti, da si mi oni dan skoraj utrl pleča? Ampak ti bom že pokazala, le glej me božjastno kakor podlesek, ti pokora grešna!"

Polinka je planila proti kovaču in ga udarila s pihalnikom po čelu.

"Na, na, kače se bijejo po glavi, in ti si takšna strupena golazen. Pride k hiši kakor rokovnjač in čaka priložnosti, kdaj bi mi skočil za vrat! Na!" Udarila ga je drugič, da se je kovaču pokazala kri nad obrvmi.

"Mati, le dajte me, saj sem zaslužil."

A takrat so se odprle hišne duri, in Minica, prelepa deklica, je stopila na prag ter se vrgla med mater in kovača.

"Mati, ne njega, mene udarite, jaz sem kriva, on je nedolžen."

Svetla rosa ji je zasijala v očeh, še bolj so zacvetela njena lica, in zaihtela je, zajokala na glas, ko je zagledala tenko, rdečo sled, ki je tekla po kovačevih licih.

"Da si boš zapomnil za drugič, kako se dela s takim človekom, kakor si ti! O, ne boš me dobil več v svoje klešče, se bom že vedela ogibati tebe in tvoje bajte."

"Mati, ne govorite tako, saj ni tak!" je zaprosil nežen glas.

"Kaj, sedaj se pa še ti poteguj zanj, v resnici je lepo od tebe. Iz pasjega repa je urezan, in čisto nič mu ni zaupati. Kdaj sem mu storila kaj hudega, samo dobro sem mu hotela, on je pa tak z menoj."

Minica je prijela Kovača za roko in ga peljala v hišo.

"Moj ubogi Boštjan, ali te hudo boli? Naša mati so pa res takšni kakor huda ura. Kor zagrmje in udarijo, potlej se pa kesajo in so koj dobri. Nič se ne boj, saj ne bo hudega. Čakaj, z vodo ti bom izprala senca in čelo, kar nagni se nad skledo, vidiš tako, saj se ti ne bo skoro nič poznalo."

Kovač je ves drhtel, in srce mu je igralo v prsih in čudne sladkosti so ga obhajale. Kako prijetno in mehko ga je božala in ščegetala drobna dekletova ročica, ki je brbljala in tipala po njegovi glavi in laseh! "O, oh, da bi me bili mati le še bolj udarili," je mislil, "bi imeła Minica vsaj delj opravlja z menoj."

"Vidiš, Boštjan, takoj bo vse dobro. Samo malo se ti pozna, čakaj, to belo ruto ti zavežem okoli čela!"

Kovač ji je pogledal hvaležno v oči, v njih so sijali žarki in se bleščali, da je kovaču skoro vzelo pogled in je moral zamižati. In mahoma so se izprožile njene ustnice, smehljajoč angel je zdrsnil preko njih in po licih, ki so se zdele kovaču take neizrekljive lepote, da bi jim zastonj iskal enakih po vsem svetu. Sedla sta za mizo.

"!Ali te hudo boli? Le potrpi malo, saj taka stvar hitro mine," je tolažila Minica, ki je mislila slišati, da je zdihtel kovač, in so se zasolile njegove oči, in so mu šle ustnice na čuden smeh.

"Nič me ne boli, le prijazno mi dene." Kovaču je podrhteval glas od sreče, in rad bi, da bi ga bolelo. Zdelo se mu je, da bi bile prijetne tiste bolečine pod Miničino rutico, ki je dišala po nageljnovih žebicah.

Takrat so se odprle duri, in mati je prinesla na mizo skledo mlečne kaše in tri žlice in dala je vsakemu eno. Molče je sedla na stol in začela naglo zajemati. Njej je sledila Minica, in kovač je storil isto. Malo-dane je imel strah pred jezo materjo in skrivoma jo je pogledoval izpod čela. Tiho in urno so hodile žlice svojo pot, edino Minici se ni nič kaj odsedala jed. S šegavimi očmi je bliskala po kovaču, ki še nikoli ni okusil tako slastne kaše in je jedel z očmi in usti. Samo to mu ni bilo prav, da mati nič ne govori. "Poprej je imela tako hiter jezik, kakor bi ga gnal narasel hudournik, zdaj pa ne zine ne bele ne črne. Saj niti ne vem, ali še zna prijazno govoriti," je mislil kovač, ki je imel velik sklep v svoji glavi. Pomeniti se je hotel z njo, ali kako bi opravil to stvar, ako mati ne pogleda ne na levo, ne na desno in se pogovarja samo z žlico, drugače pa molči, kakor bi imela jezik pristrižen. "Moram, pa moram," si je dajal poguma, in že je imel besedo na koncu jezika, a zopet mu je ušla nazaj v grlo.

"Bes te plentaj, le kako bi zadel v živo!" Pogledal je Minico, ki je imela polna usta samega smeha in z glavo mu je pokimavala, kakor da vidi njegove misli in ga hrabri k težkemu koraku.

"Mati," je planil in zakričal nenadoma kovač tako glasno, da je ženi od strahu padla žlica iz roke. "Ali bo res skočil nadme," je pomislila, ko pa je videla njegove drobne in prijazne oči, je vedela, da se ji ni bati ničesar.

"Mati, ali mi daste Minico?"

Polinka je samo pogledala kovača s hladnim in skoro prezirljivim pogledom, ne da bi odgovorila. Bila je kakor prej nema in gluha.

"Mati, jaz vas prašam, ali mi daste Minico, ali mi je ne daste!"

Deklici se je razlil čist in bister smeh iz ust, kakor bi zapela lastovica, a mati se je še enkrat in hudo temno ozrla na kovača.

"Kaj? Ali si ob pamet? Tebi naj dam deklino, da boš naju nabijal kar po vrsti? Danes mene, jutri njo!"

"Ojoj, mati! Jaz da bi udaril Minico! Prej si roko na naklu odbijem, kakor da bi njej prizadel kaj žalega. Le delal bom ves dan."

"Vem, kako znaš delati! Od mene je že ne dobiš, to ti povem. Manj nesrečna bo, če jo kača z devetimi glavami piči, kakor da bi tebe za moža dobila."

"Ako bi vedeli, kako jo imam rad, in kako mi je hudo, da je prišlo do tistega!" Kovača je bilo sram, kadar se je spomnil, kako hlabro je vojsko vodil s staro materjo.

"Ti jo le rad imej, ampak Minica ne bo tvoja. Hvala Bogu, da sem te spoznala! Še v sanjah mi ne pride na misel, da bi jo dala takšnemu divjaku, ki samo gleda, kdaj bo lahko udaril."

"Saj ni tak," je glasno pomislila Minica, ki se je zdaj pobelila kakor sneg, zdaj bila rdeča in vroča.

"Poglej jo! Le zagovarjaj ga! Torej bi rada bila takšna zajokana nevesta, ki si nikoli ne more izbrisati solz iz oči. Zahvali Boga, da imaš mene, ki mislim namesto tebe."

Minica je skrila obrazek v dlani in nejevoljno zmajala z glavo.

"Mati, jaz ne vstanem od mize, ako mi je ne obljubite!" Kovač je našel izgubljeno srce, ker je vedel, da je Minica na njegovi strani.

"Bomo videli, če boš vstal od mize, ali ne!" Mati je hudo zagrozila, ali kovač ni izgubil poguma.

"Ne bom pa ne bom! Minica mora biti moja! Bolan sem, ako je ne vidim."

"Je že prav tako, zakaj si pa takšen! Ali misliš, da ti bom dala Minico za dekle?"

"Jaz bom delal, in ona bo samo pestovala otročičke. Na vas še v mislih ne bom položil roke, mati!"

"Boštjan, nisi je vreden, in ne vem, ali bo kdaj tvoja, pregrdo si ravnal z menoj."

"Po resnici mi je hudo! Mati, dajte se pogovoriti."

"Zdaj že govoriš tako! O, le počakaj! Bomo videli, kako se boš obnašal!"

Kovaču se je začelo smejati srce.

"Mati, jaz ne grem iz hiše, ako mi precej ne obljubite Minice."

Zdaj se je zaslišal vesel smeh za dekletovo roko, in med prsti so se svetila goreča lica.

"Boštjan, kakšen pa si! Ne dobiš je ne kar meni nič, tebi nič! Potlej bo pa jok v kovačnici!"

"Nikar tako ne govorite! Nikoli ne bo jokala Minica, poglejte, mati, na tehle rokah jo bom nosil."

Veseli ni utihnilo in celo jezna mati je iskala smeha na svojih ustih in je izkušala vse bolj prijazno gledati.

"Jaz grem kar k gospodu!" je rekel kovač, ki mu je to dalo veliko srčnost. "Nikar ne recite, da ne smem! Slišite, kajne, da lahko grem?"

"I, kaj pa boš pri gospodu?"

"Naročil bom, naj naredo poroko."

"Zlomek," je zaklela mati, "saj niti ne veš, če te mara Minica,"

In nato je dekle pogledalo kovača tako lepo, da je mati pri tisti priči vedela, koliko bije ura.

"Mati, recite, da smem iti. Recite, da je Minica moja! Jaz že grem!"

Vstal je od mize in niti utegnul ni, da bi se pokril.

"Vse bom povedal gospodu in naročil, da se mudi s poroko," je dejal med vrati.

"Ha-ha-ha," je ploskala Minica, "hiti, hiti, Boštjan!" Stala je pri odprtem oknu in gledala na cesto, kjer se je pokazal kovač, razoglav in s klobukom pod pazduho.

"Hiti, hiti, Boštjan!"

In obe sta se smejali, mati in hči, in se ozirali za kovačem, ki je tekkel, tekkel, tekkel...

In zdaj odlagam pero. Kaj mi je začeti, siromaku, brez junaka! Zakaj hudega in silnega kovača ni več, sedaj je krotak kakor jagnje in pohleven kot ovčica. A kakšne stvari bi vam še povedal o njem! Vsi bi se spogledovali!

Povedal bi, kako je pridirjal na vrat, na nos k gospodu župniku, ki je ves začuden skočil s stola ob prikazni kovačevi. Razodel bi, kako se je vozil k poroki in je bil tako zal in prazničen, kakor bi imel svet dan na sebi. Opisal bi, kako je rajal na ženitnini, kjer je prepival in prepeval, na nikoli tako. - Ali kako naj vam opiše moje zvesto pero vse te prelepe stvari? Hudi in silni kovač se mi je izmuznil ter uskočil v ženski tabor in v sveti zakon, ki je po mnenju izkušenih mož zlata kletka, v katero silijo tisti, ki so zunaj, a tisti bi radi ven, ki so se ujeli. Bog usliši te in one!

STRAHOVI

Damir Feigel

"Prosim, gospodje, policijska ura!" Od družbe do družbe je hodil gostilničar in venomer ponavljal svojo prošnjo. Res je izražal njegov glas žalost, da mora spoditi svolje ljube goste iz gorkih prostorov v mrzlo vetrno noč, toda njegov obraz ni prikrival notranjega veselja, da se bliža utrujenemu telesu zasluženi počitek.

"Saj manjka še sedem minut!" je ugovarjal Ukmar, sedeč v kotu med svojima prijateljima. "Če se požuri natakarcica, izpraznimo brez posebnega truda in pravočasno še eno steklenico!"

"Nemogoče, gospodje! Zadnjič sem plačal petdesetak. Če me zopet zasačijo, plačam še enkrat toliko. Sedaj gre za minuto! Prosim torej gospodje!"

Mrzla burja je sprejela trojico, zapuščajočo gorke gostilniške prostore.

"K vragu s tako kuratelo, kakoršna je policijska ura!" se je jezil Vončina in si hitel zapenjat zimsko suknjo. "Deseta je komaj! Prav nič se mi noče spati! Same treznosti in solidnosti, že hiram, pokašljujem in bledim!"

"Ne jezi se!" mu je segel v besedo Potočnik. "Tu blizu stanujem in vaju vabim na močan čaj. Dve uri razgovora vzdrži tudi moja zaloga špirita, sladkorja in ruma. Soba je tudi zakurjena, ker sem nameraval še pisati. Kar z mano!"

"Pametna beseda- Toda kljub temu naj se izpolni moja želja glede policijske ure!" je zavpil Ukmar, hoteč prevpiti cviljenje, stokanje in javkanje neusmiljene burje, ki se je pri vsakem naskoku ranila ob pouličnih telefonskih žicah.

"Ne razgrajaj! Sicer bomo imeli opravila ne samo s policijsko uro, marveč tudi z njenimi lastniki!" je posvaril Vončina in ga prijateljski sunil pod rebra.

"Molči, naj se le prikažejo, jim že navijem njihovo lastnino!"

Ko so sedeli prijatelji v gorki sobi, ko je oblizoval modri plamenček

samovar, ko se je združilo šumenje vrele vode s prasketanjem na novo podtaknjenega ognja v peči, je bila že pozabljena burja.

"Vesta kaj", je predlagal Uršič, "ugasimo luč in vsak izmed nas povej iz svojega življenja dogodek, ko ga je bilo najbolj strah. Taki izredni doživljaji se navadno vtisnejo globoko v spomin. Tema pa tvori najprikladnejše ozadje našim slikam. To bo pravo dražilo za naše živce! Prvo besedo imej, gremo pač po abecednem redu, Potočnik! Zraven tega si tudi ti naš gostitelj. Kar začni prijatelj!"

Tema je zavladata po sobi. Užgana cigareta je tuptatam magično razsvetlila za trenutek obraz kadilčev, svetila nekaj časa med prsti, dokler ni zakril nabirajoči se pepel vso njeno svetlobo. To se je ponavljalo zdaj tu, zdaj tam. Tišina je vladala, da se je slišal jok mokrega polena v peči.

"Pa bodi!" je prekinil skrivnostno tišino Potočnik. "Sedaj sem se domislil take epizode.

Znano vama je, da stanujem že več let v tej sobi, ki ima edino napako, da je v tretjem nadstropju. Stopnice - in teh je dvainsedemdeset - utrudijo človeka, prikličejo mu pa tudi zvečer blagodejno in trdno spanje.

Nekoč sem se vračal domov. V veži sem dognal, da sem pozabil svoje užigalice v gostilni. Počasi sem stopal po stopnicah in po ušesih so mi brneli še vedno akordi narodne popevanke: "Pa je pihnila luč."

Prišedši v sobo, sem odložil klobuk in palico na mizo, sezul se zraven postelje, slekel posamič suknjo, telovnik, hlače, vrgel vse skupaj na stol in skočil v...

Tema je bila kakor v rogu in vendar sem videl vse. Videl sem, kako se je vzdignila velika postava izpod moje odeje, videl žareče oči, uprte vame. Kri mi je zastala po žilah, lasje so se mi naježili in mraz me je izpreletel.

Pred mano se je pa odigralo vse moje življenje. Videl sem se, poldrugo leto starega otroka, igrajočega se pod iskrim konjem, videl sem se v razredih, na župnikovi hruški kot tatu, na gimnaziji, poznal vse svoje součence in profesorje z imenom in priimkom, znal spregatev vseh grških in latinskih nepravilnih glagolov, citiral cel prvi spev iz Ilijade in spoznal da se more ozirati s tako jasnimi očmi na vso preteklost edino le oni, ki stoji tik pred smrtjo. Bilo je kakor sen, trajalo je mogoče vse skupaj le eno sekundo, a meni se je zdela večnost.

Morivec v moji postelji. Zadavil me bo, pobral mirno vse moje stvari in izginil v noč, kjer ga težko več doseže roka pravice.

Kaj napraviti? Vpiti? Čemu? Kdo me sliši? Pod mano je stanoval poslovodja Mlakar, o katerem sem bil prepričan, da igra še mavš s svojimi prijatelji. Nad mano prazno. Moja gospodinja gluha. Presoja mojega položaja ni izpolnila niti ene same sekunde, a zame je bila to že druga večnost.

Stoj! Še sem imel dovolj časa! Preden me zgrabi morivec za vrat, poskusi se rešiti! In ta misel, komaj spočeta, mi je že ogrela oledenelo kri. Srce mi je utripalo, da sem čutil oživljeno kri v vratnih žilah, v prstih nenavadne krče in že sem iskal pod onimi žarečimi očmi, uprtimi vame, vrat svojega nasprotnika.

Na uho mi je v tem trenutku zadonel klic: "Poto-o-o-čnik." Glas je prihajal iz brezna in se odbijal ob njegovih stenah. Morivec me je spoznal. "Da jaz sem! Ti pa le napravi oporoko!"

"Stojte, gospod Potočnik, jaz sem vaš sosed, poslovođja Mlakar! Ne davite me!"

Torej celo tak simpatičen dečko, kakršen je moj sosed, je krenil na zločinsko pot. Gotovo je bil izgubil pri igri večjo vsoto in častni dolg ga je bil zapeljal.

Odmaknil sem se in uporabljajoč to priliko je prižgal moj nasprotnik užigalico.

Res je sedel v postelji pred mano Mlakar. Toda moj pogled se je uprl pri slabi, nedoločni svetlobi v podobo nad posteljo. Ta podoba ni visela nikdar nad mojo posteljo. Nova uganka.

"Prižgite luč!" sem ukazal samozavestno in si zbral najlepšo pozo preiskovalnega sodnika pred zakrknjenim hudodelcem.

Kar se je na to zgodilo, se pove v kratkih stavkih. Mesto v tretje, sem bil zašel v drugo nadstropje. Hodnik je enak hodniku, soba enaka sobi. Pohištvo je bilo pri Mlakarju isto tako razpostavljeno po sobi kakor pri meni. Tu v tem kotu mora stati postelja, med oknom in vrati umivalnik, sredi sobe miza.

Oba, Mlakar in jaz, sva bila vesela, da sva se rešila smrti. Koliko sva pa prestala v tistih dveh, treh, minutah, se ne da opisati. Mlakarju so začeli pred časom siveti lasje in te lase imam jaz na vesti. Kosmata vest, kaj ne?! Od tedaj pa nosim v vsakem žepu užigalico in še sedaj jih imam pri sebi šest škatlic."

"Po mojem mnenju bi ravnal previdneje, če bi opuščal pred odhodom iz gostilne zadnjo četrt. Sicer je pa menda prišla vrsta name. P,R,S,Š,T,U." Ukmar si je nalil ob skromnem svitu svoje cigarete kozarček ruma in se odkašljajal.

"Spomladi je moralo biti. V mestu se ni dobila niti kapljica dobrega vina. Zahotelo se mi je domačega pridelka. Odzval sem se svoječasnemu vabilu starega znanca v okoličanski vasi. Dan je bil lep, večer še lepši. Hodili smo od kleti do kleti, jedli in pili in peli smo, da so se oboki nad nami tresli kakor ob času najhujšega obstreljevanja. Uvaževaje navado svojih gostoljubnih znancev, odpustiti gosta komaj pri zadnji kleti, sem skrivaj izginil. Dolga je bila namreč pot v mesto. Res so me prej svarili, naj ne hodim domov, ker je pot zelo nevarna, vsako noč se dogajajo ropi in umori, toda govorili so gluhim ušesom. Iz raznih sodov sem si bil nagromadil takih sil, da bi bil lahko ubil bolho z močjo svojih napetih nadkomolčnih mišic.

In šel sem. Čim bolj sem se bližal mestu, tem bolj sem mislil na pametno svarilo svojih gostiteljev.

Naenkrat skočita - daleč okrog ni bilo nobene hiše - z desne in leve dva fantalina, oborožena z gorjačo k meni. "Denar ali življenje!" - "Denar seveda, stotak vama dam!" - "Premalo!" - "Dva stotaka!" - "Midva hočeva ves denar!" - "Evo, gospoda, vzemita si!" - molil sem jima listnico pod nos. V trenutku je bila izpraznjena. Pet stotakov in par manjših bankov-

cev. "Hvala lepa in srečno pot! S tem voščilom sta se izgubila roparja v grmovje ob cesti liki kafra.

Dospevši v mesto sem takoj, še tisto noč, naznanil ves dogodek orožnikom. Kmalu so ju imeli. Priznala sta svoj zločin. Od okrožne sodnije - sodni dvor je namreč izjavil svojo nepristojnost - sta prišla pred poroto. Edina priča sem bil jaz. Po zaslišanju sem se pomešal med poslušalce v dvorani, radoveden, kako se konča razprava.

Državni pravdnik je govoril lepo, jasno in kratko. Po njegovem govoru sem cenil kazen obtožencev na pet let težke ječe.

Zagovornik je podal najprej sliko obeh obtožencev. Mlada, nepokvarjena, še nikdar kaznovana, inteligentna, miroljubna, postrežljiva mladeniča sta sedela na zatožni klopi.

Šla sta iskat dela. Tako približno je govoril odvetnik. Brezposelnost je v naši deželi kakor povsod sedaj po vojni zelo velika. Pripravljena na daljšo pot sta si ulomila dve veji in si urezala palice. Po hišah sta povpraševala, poizvedovala po krčmah, noč ju je dohitela in na poti jima primaha nasproti Ukmar, glavna in edina priča pri današnji razpravi. Starejši mladenič - velik hudomušnež - (priče, ki bi to hudomušnost dokazale, je sodni dvor odklonil) je zavpil, da ostraši ponočnega potnika: "Denar ali življenje!" In Ukmar je takoj ponudil po kratkem mešetarenju glede cene svojega življenja mladeničema listnico. Mladeniča, misleča, da je ponujena listnica dar dobrovoljnega vinopivca, sta sprejela denar in se mu še prav lepo zahvalila. Vprašam vas, porotniki, je li to rop? Ukmar mu sploh ne ugaja! Njegov rdeči nos govori marsikaj. Sam je izpovedal, kako je pred dogodkom obiskal razne kleti, postal dobre volje, in vsak vinski dobrovoljček je tudi velikodušen. Kot inteligentna mladeniča sta poznala tudi današnja obtoženca to človeško napako, in si prisvojila brez vsakih pomislov denar. Kdo je zapeljal nekaznovana mladeniča v zločin, če se tu sploh more govoriti o zločinu? Kdo je glavni krivec?

In v tem trenutku, prijatelja moja, se mi je zavrtilo v glavi. Če se ti je, dragi Potočnik, tik pred smrtjo razgrnila vsa tvoja preteklost pred tvojimi očmi, se je meni v enako kratkem času razgrnila vsa moja bodočnost. Videl sem sebe na zatožni klopi radi zapeljave mladostnih, nekaznovanih oseb v zločin, slišal izpovedbe edinih prič, roparjev, slišal govor državnega pravdnika, oziral se po svojem zagovorniku, a ni ga bilo. Moj zločin je bil namreč tako velik, tako strašen, da ga ni bilo odvetnika, ki bi bil prevzel moje zastopstvo in moj zagovor! Zbežal sem iz dvorane. Kakor norec sem pohitel domov, od tu na postajo, pripeljal se naravnost k svojemu bratrancu in se šele vrnil, ko sem bil prebral v časopisih poročilo, da sta dobila roparja malenkostno kazen. O obnovitvi postopanja, oziroma razširitvi obtožnice na me, ni bilo govora.

Tudi jaz sem tedaj trpel mnogo, mnogo in rajši kakor ovadim še kdaj kakega roparja, mu dam še posebej lepo nagrado, da molči, da se sam ne ovadi in da me ne spravi s tako ovadbo pred poroto."

"Kar sta vidva doživela, je bilo res strašno, strah pred grozečo neizogibno smrtjo je velik, strah pred ječo, dolgoletno ječo nič manjši!" je

opomnil Vončina in si prižgal novo cigareto, medtem ko si je nalival Ukmar zopet kozarček.

"Toda, draga mi prijatelja, vse to ni nič. Strah pred nevidnimi silami, tajinstveno in skrivnostno delovanje nepoznanih sil spravi človeka do blaznosti. In to se je pripetilo meni.

Spal sem že v postelji. Okrog polnoči slišim trkanje na svoja vrata. Poskočim in vprašam, kdo je, kaj je. "Pridite, gospod Vončina, v kuhinji straši!" Spoznal sem glas svoje gospodinje. Ker sem vedel, da je postala še bolj boječa, odkar je bil izginil njen zvesti čuvaj Sultan, me ni prav nič dirnila njena bojazen. Oblekel sem se in šel za gospodinjo v kuhinjo.

"Proti večeru sem kupila šest parov klobas, privezala jih v dimnik, da se osuše. Sedaj pa opazujte sami! Mene je strah! Vsa se tresem! Gotovo mi daje znamenja moj rajni mož!"

"Le brez skrbi, gospa!" Prijel sem sam luč v roke in stopil pod dimnik. Tu je viselo šest parov klobas. Gibale so se zdaj hitreje, zdaj počasneje sem ter tja. Prepriha, vetra nisem čutil nobenega. Niti plamen v luči ga ni čutil. Vratca dimnika so bila namreč skrbno zaprta. Ustavil sem gibanje klobasne verige z roko in ko sem zopet odtegnil roko, - isto gibanje. Mogoče nista bila žreblija, na katerih so visele v polukrogu klobase, dobro pritrjena? Poskušal sem s prsti, toda omajati ju nisem mogel. Globoko sta bila zabita v dimniku. Zopet sem ustavil gibanje, klobase so se umirile, ko sem pa počasi in nalahno odstranil roko, so se zopet zagugale in še s kako silo! Trezen sem bil popolnoma kakor novorojeno dete abstinenčnih starišev, sanjal pa tudi nisem. Prelistal sem v duhu vso fiziko, vse naravne zakone, ravnotežje, nihalo, težnost, nič! Stal sem pred uganko. Mogoče kak perpetuum mobile? Ah, kaj, neumnost!

In takrat, vesta, prijatelja, se mi je začelo mešati. Nekaj mi je mešalo možgane, zdaj na to stran, zdaj na drugo, kakor bi jih hotelo obvarovati, da se ne prismođe ob mojem notranjem ognju.

"To so vražje klobase! Vrzite jih mački, ki pred vratmi tako milo mijavka!"

Takoj je odklenila gospodinja vrata in spustila mačko v kuhinjo. Jaz sem pa hitel odvezovati klobase in jih vrgel nato na tla. Čutil sem, kako so se mi še v dlani gibale.

In kaj se je zgodilo? Mačka je skočila na stol, skrivila po velblodje hrbet, naježila dlako in sikala in pihala kakor najbolj razdražen gad. Take prizore sem opazoval edino ta čas, ko sta si stala, sosedova mačka in gospodinjin Sultan, drug drugemu kot neizprosna sovražnika nasproti.

Dovolj mi je bilo! Vsaka druga mačka bi zagrabila klobase. Tu je torej tičala rešitev celega problema. Sultan, ki se je bil izgubil pred par dnevi, je prišel v mesnico, od tu v klobase in gotovo je bilo v vsaki klobasi tudi nekoliko njegovega repa. Ko je razsekljani Sultan v klobasah zaslišal glas svoje gospodinje in moj glas, se je dobrikal in klobase so se zamajale. Od tedaj se ne dotaknem nobene klobase, pa bodi zajamčeno njeno svinjsko pokolenje tudi po zapriseženih sodnih izvedencih. S tem sem končal. Upam, da so dobili naši živci dovolj hrane. Še vsak en kozarček in potem lahko noč!"

UTOPLJENEC

France Bevk

Vas Smrečje je bila zavita v meglo padojočega dežja. Ta se je bil porodil iz sopare poznega poletja, iz temnih oblakov in iz nevihte, in ni hotel nehati. Voda je tekla po drevesnih deblih, žuborela po klancih in se nabirala v hudournike. Preko hriba se je vlekla plast oblakov in se raztopila v sivino neba. V turobni mrak sobote so tekli curki, se precejali po strehah in lezli po oknih hiš, kot bi nevidni prsti risali vodene črte od vrha navzdol, neprestano od vrha navzdol...

Čelikova hiša je bila vsa pokrita s plaščem vodenih curkov. Stari Primož je ležal v svoji kamri. Starec se ni premaknil, njegovo telo je bilo trudno, sedemdeset let se je pretakalo po njegovih žilah. Toliko da je odprl oči v polmrak, že jih je zaklopil znova. Začemel je v rahlo spanje. Žive sanje so se porodile in zblodile dušo, da je zaječala. Z muko je odprl oči.

Nevidni prsti niso nehali risati na šipe črto za črto, na koncu vsake črte je visela svinčena kaplja. Zdelo se mu je, da te deževne kaplje ležijo ko uteži na njegovem telesu. Hotel se je premakniti, ni se mogel. Počasi je vzdihnil, zastokal, se uprl z rokami in dvignil prsi, nato je obležal miren, zakopan v misli kot v dušeco pernico, ki mu ne da dihati.

Vse dni svojega življenja nikoli še ni obležal. Prejšnjega dne je ob soparici pomagal spravljati seno. Objela ga je slabost, za katero sam ni vedel, odkod je prišla. Iz dela, ki je prenapenjalo njegove moči, ali iz sinove besede, ki je bila sirova in nepremišljena? Ali se je rodila iz njegovih spominov, ki so mu obletavali dušo...

Zvečer ni mogel večerjati, trda in nevoljna beseda ga je spremila v posteljo. Ob poslednji misli ga je zadržnila bridkost, da je dejal: "Andrejc, da bi ti ne bil tako kot jaz..."

Snaha mu je prinesla mleka. "Hvala, Mica!" je srknil Primož. Iz izbe pa se je oglasil sinov glas: "Še strezi mu!" Mleko se je spremenilo v žolč, odklonil ga je in dejal: "Naj ga pije on..."

Teža misli ga je čimdalje bolj dušila. Dolge tanke igle so ga zbadale v srce. Zgenil je z glavo, da bi odpodil misli. Povračale so se ko obad in se mu krohotale.

"Aj, Neža je vsa drugačna... Zakaj se je poročila tako daleč?..."

Videl se je v duhu, kako stoji pred dečkom in dečlico, ki se lasata, on pa vpije: "Daj jo, Andrejček! Za lase zgrabi Nežo, vrzi jo!" Rajna Ana, njegova žena, je stala na pragu, držala roke križem in prosila: "Ne ščuvaj ga! Že tako je ves divji. K nauku naj gre, v šolo."

"To je za babe!" je prijel Andrejca za roko in ga poslal na pašo. "Boš šel!" Andrejc mu je pokazal jezik, on se mu je smejal: "Tak pob!"

S paše je prijoval domov: "Blaže me je nasekal." Stopil je do sina: "Tako? In ti si se mu dal?" Popadel je brezovko, Andrejc je bil tepen, da je kričal, nato se je pomiril, posušil solze in vpil: "Ubijem Vas!" On se mu je smejal...

Na praznik ga je posadil v gostilni poleg sebe in mu nalil velik kozarec: "Boš pil?" Andrej je pil do dna. Zvečer se je mati zreznila od začudenja: "Primož, kaj boš naredil iz fanta?" Andrej pa je dejal: "Tiho bodi, mati! Jaz sem gospodar!"

Veter je zavel, tok misli se je pretrgal; dež se je zagnal s tako silo v okna, da so zazvene le šipe. Primož se je ozrl, preko oči se mu je potegnila megla in v tej megli je nastajal njegov obraz, ki se je ves izobličil iz spominov in iz misli. Sprva ga ni spoznal, nato se je grenko začudil nad njim.

"Oče, Vi imate tako glavo kot sveti Peter," mu je dejal nekoč vnuček, kažoč s prstkom na sivo glavo svetega Petra na steni.

"In tvoj oče, kakšno glavo ima?" ga je vprašal Primož.

Deček je pomislil, bil je bister in je ljubil smeh, zato je odgovoril: "Juda Iškarijot!"

"Sram te bodi!" je dejala Mica in Primoža ni lepo pogledala.

"Saj je prav, da ga ima rada," je pomislil Primož. "Tudi mene je imela moja rajna mati rada."

V megli, ki se je zgrnila pred njegovimi očmi, ni mogel razločiti glave svetega Petra. Videl je nabrekli obraz svojega sina z rdečim nosom, ki je sličil hruški, in z očmi, ki so rdeče in zatekle gledale iz jamic. Zažgani brki so mu pokrivali usta, človeka pa nikoli ni pogledal v obraz, še kadar je govoril z njim ne.

In ta obraz ni bil sinov, bil je njegov. Imel je občutek, kakor da mu ga je nekdo z vso silo prilepil na lica. Ni se mogel geniti, ni mogel odpreti oči ne razjasniti megle. Z vso silo gnusa in volje se je otresal obraza, ki mu je lepil na duši, kakor kadar se človek otresa očitka.

Skozi odprta usta se je hotel izviti krik, ni bilo glasu iz njega. Imel je občutek, da bo v tistem hipu nehal živeti. Polagoma je izginil obraz, megla pred očmi se je zgostila v temo, zasnul je težko, omotici podobno spanje...

Dež je trkal na okna...

2.

"Vstanite, oče!"

Vrata v kamro so se bila odprla. Na pragu se je prikazal debelušen Micin obraz, ki je očitoval toliko brezbrizne toposti, da se je ta pretakala še v besede.

"Oče, vstanite! Ali ne slišite? He!"

Primož se je zganil. Polagoma je odprl oči. Strmel je, kakor da se bori z omotico, z mislimi, ki so ga preganjale, s sanjami, v katerih se je tepel. Polagoma je vse to izginilo, mrak sobotnega večera je razločil pred seboj, odprta vrata, na vratih pa žensko postavo.

Dež je bil prenehal padati. Skozi razpoko oblakov je sijala svetloba zahajajočega sonca in se igrala na šipah.

"Ali ste umrli ali kaj?" je pristopila Mica bliže in brisala roke v rob predpasnika. "Saj gledate."

"Kaj je?" je dehnil komaj slišno.

"Kaj da je? Andrej pride domov. Se je že zopet napil."

1

"Andrejč," je pomislil Primož s težavo. Pred njim je vstal njegov obraz iz megle, obraz z rdečo hruško med dvema strogima licema. Nenadoma je strgal ta obraz raz sebe, zagledal je sinov obraz, ki se je prikazal pijan, vratih.

Ta predstava je s tako silo planila vanj, da se je preplašen dvignil na roke. Nenadoma je zastokal in se znova zgrudil.

"O, ti moj Bog, saj ne morem nikamor!"

Vsakokrat, kadar se je Andrejč napil, je dolžil očeta, da je dal hčeri, njegovi sestri, preveliko doto in da ima še denar, ki mu ga skriva, on pa ne more živeti. Ta občutek ga je iz besed vselej tako razkačil, da je očeta zmerjal in ga hotel tepsti; ta se je zatekal k sosedu in se je vselej vrnil šele takrat, ko se je sin nadviljal in zaspal.

To se je godilo redno po enkrat na teden; Primož bi se bil čudil, če bi bilo drugače.

Nekaterekrat se je v starčevi duši dvignilo do vrha. Zbral bi bil rad vse moči, pograbil kak predmet in udaril pijanega sina po glavi: "Na, tu imaš!" Sramoval se je priznati, da je nekoč že gojil tako misel. Nalašč je bil prinesel teslo v kamro. "Kadar pride, ga čehnem..." Ko mu je povedala Mica, da gre, ga je popadla pred dejanjem taka groza in strah, da se je rajši umeknil.

Ista groza in strah sta ga prevzela tudi ta dan. Groza pred samim seboj, strah pred sinom. Nekaj pekočega je teklo skozi njegovo telo. "Bog, usmili se me!" je stokal v duši. Še enkrat se je poskusil dvigniti, a je znova padel na posteljo.

"O, moj Bog in sladka Mati božja!"

Odejo je potegnil nase, kot da se hoče z njo zavarovati. Iz cap je gledal njegov obraz tako bridek, prepal in razoran, da ga je bilo trpljenje gledati.

"Oče," je dejala Mica, "če hočete, hitite... kmalu bo tu."

"Saj ne morem... Nikamor ne grem, ker ne morem..."

"Da ne boste rekli," je pripomnila gospodinja, "da Vam nisem povedala."

"Bolani sem. Po duhovnika mi rajši pošljite..."

"Nocoj?" se je zavzela Mica.

"O, ti moj Bog," je Primož v hipu pozabil na vse, zakaj objela ga je taka slabost, da so leteli beli oblaki rahle nezvesti preko njegovega pogleda in mu je postalo vseeno, kaj se z njim zgodi. V podzvesti je sklenil, da se ne umakne. Pomislil je na teslo, ki ga je nekoč pripravil za sina. Zdajci je občutil vse svoje telo kakor ogromno teslo. Če se ga sin le dotakne, se bo zgenilo samo od sebe; in ga ubilo...

Obležal je nepremičen, top, pol odprte oči je uprl v strop, ves zatopljen v trmasto misel je nenadno oživel v svoji notranjosti.

"Ali ste res bolni?" se je zgenila Mica iz mrzle nebržnosti in stopila k njemu.

Molčal je. Poslušal je, ali je že slišati korak in glas prihajajočega sina.

"Če ste bolni, ga bom zadržala pred hišo..."

Primož se ni genil. Prijetno se mu je zdelo kljubovati vsakemu prigo-
varjanju, zdelo se mu je, da je zdajci njegovo telo prožno, da bi lahko vstal
a noče...

3.

Nekaj časa je bilo vse tiho. Mrak se je bil med tem zgostil. Po klancu
je gnal nekdo živino na vodo in pokal z bičem. Iz pokanja biča se je raz-
ločil priganjajoči glas, koraki so vpili za njim. Glas in koraki so utihnili.
Nato so se rodili novi koraki, težki in štorkljajoči, iz korakov se je raz-
legnil glas, kletev jih je prevpila.

Primož je obrnil glavo. Iz naglušnosti je lovil posamezne glasove in jih
družil v domišljiji. Andrej je prihajal domov...

Primožev sklep, da ga počaka v postelji, se je ta hip omajal. Boril se je
s strahom in z navado, da je ob slednji sinovi pijanosti bežal iz hiše.

Sinov glas je utihnil, koraki so zavili okrog vogla. Starec je poslušal z
odprtimi usti, slišal je Micin glas, godrnjanje, klic otroka... Nerazločni
glasovi so prihajali na njegovo uho, besede ni razločil nobene.

Vrata v izbo so se odprla; takrat je razločil sinov glas, ki je vpil ženi:
"Pusti me! K njemu grem, pa je! Bomo videli, ali bom šel ali ne..."

"Pusti ga, ker je bolan... Dejal je, naj grem po duhovnika!"

"Kaj meni tisto! Če ne bo hotel tako, kot jaz pravim... Pusti me!"

"Kaj porekó ljudje?" je javkala žena. "Če bi le bolan ne bil!"

"Ljudje naj me... Pusti me, hudič! Na!"

Mica je pričela vpiti. "Mene ne boš tepel! Mene pa že ne!"

"Vse bom tepel, pa tebe tudi! Zakaj me pa nisi pustila?..."

V Primožu se je prebudila čudovita moč. Zbral je vse sile in se je
dvignil... Ko je sin odprl vrata na stežaj in se oprijel rožancev, je za-
gledal očeta stoječega v sami srajci ob postelji, oprijemajočega se stene
in tresočega se po vsem telesu.

Komaj je Primož zagledal Andrejca, je iztegnil roko, obraz se mu je
nabral v bolestne gube, Zbral je vse moči, z glasom, ki je prihajal iz globin
prsi, je vpil vanj.

"Pusti me! Pojdi proč! Ne dotikaj se me!"

Andrej je hotel spregovoriti, a je zaprl usta. Prizor, ki ga je srečal, ga
je kljub pijanosti vsega prevzel.

"Prekleti sin, ki si!" je videl starec le sinove oči pred seboj, ki so gro-
zile, da se zabodejo vanj. "Le tekni se me! Le udari me!"

Sin je zakolebal. Bilo mu je, kot da ga je oblił curek mrzle vode.

"Kaj Vam hočem?" je siknil. "Pijan sem, to je res. Ali pogovoriti se z
Vami vendar smem. Ne?"

Prestopil se je in sedel z vso silo na skrinjo, ki je stala ob steni in zasto-
kala pod njegovo težo.

Primož je spoznal, da je sin premagan in ga ne misli tepsti ne ubijati.
Silen napor, ki ga je v strahu držal po koncu, je zdajci ponehal. Skoraj se
je zgrudil na tla. Oprijemaje se je dotikal v posteljo in vteknil suhe noge
pod odejo.

Medtem je bila nastala tema, sinova senca se je risala na belem ozadju
zida. Sedel je sključen, roke so mu mrtve visele do tal.

"Ne da bi dvignil glavo, je spregovoril mrzlo:

"Oče, ali imate še kaj denarja?"

"Nič več," se je čudil Primož.

"Ali Vam ni kdo dolžan?"

"Kdo naj mi bo dolžan?"

Zdajci se je sin razburil in revsnil: "Kaj lažete! Krivec Vam je dolžan." Primož je gledal v mrak, v sinovo sklonjeno glavo, razpletal je misli, a ni odgovoril.

"Jutri Vam prinese vrniti, mi je povedal v krčmi."

"To bo za pogreb, za maše," se je oglasil starec, ki je videl, da dolgá ne more več tajiti.

Vest o denarju mu je vlivala toliko moči v telo, da bi bil oblekel hlače, se obul in sam stopil do sosedu. Na tisti denar je mislil vse noči, še preteklo noč ga je želel, da bi šel s svojim na drugi svet.

"Za pogreb in za mašo bomo že mi skrbeli," je mrmral sin. "Jaz potrebujem denar, naša hiša gre po zlú."

"Če gre po zlú," se je dvignilo v očetu, "si kriv ti. . ."

"Jaz? Pa Nežina dota? Vse rediti, a nato sem vsega jaz kriv?"

Zgrabila ga je nova besnost, hotel se je dvigniti, a je bil tako omamljen, da je padel z vso težo nazaj na skrinjo.

"Nežo sem izplačal jaz!" se je branil oče. Hotel je dostaviti še trpek očitek radi sinove pijanosti; ni se upal.

Nastal je dolg molk. Iz izbe je bil slišen govor otrok, mati jim ni odgovarjala. Odprla so se na tiho vrata, otroška glavica se je prikazala v špranji in izginila. Oba, oče in sin, sta mislila vsak svoje težke misli.

Andrej se je dvignil, poiskal kljuko in se obrnil v smer, v kateri je ležal oče.

"Jutri popoldne prinese denar. . . Da ga daste meni! . . ."

Oče mu ni odgovoril.

4.

Vest o denarju je Primožu vrnila moči, Vso noč skoraj ni nič spal, mislil je na sina in na Krivca, kljub temu je bil zjutraj toliko čil, da je vstal v začudenje Mice in sina, ki se je držal mračno, in se napravil k nedeljski maši. Tik pred odhodom ga je popadla slabost, čudna vročica mu je go-rela po vsem telesu.

Odklenil je skrinjo in popil dva kozarčka žganja iz steklenice, ki jo je hranil med obleko. Nato je zateknil ključ za pas in se napotil ob palici od hiše.

Stopil je h Krivcu. "Po maši sem mislil priti k tebi," je dejal ta. "Pa pridi ti k meni, da ti odštejem. . ."

Po maši se je Primož skrival med ljudmi, da bi ga sin ne videl, nato se je potuhnil k sosedu. Ko je preštel in spravil denar, je položil prst na usta.

"Ne šukni Andrejcu o tem!"

"Kaj sem baba?" mu je dejal Krivec.

Ko je Primož stopil v domačo izbo, je sedela družina že pri kosilu.

Sin je pogledal očeta izpod čela, ta pa je šel naravnost v kamro, odklenil skrinjo, položil denar pod obleko in se vrnil v izbo.

Bil je ves omotičen. Najrajši bi bil legel v posteljo, a je čutil lakoto, od mize je dišalo. Sedel je na vogal mize in se ozrl po žlici; sin ga je vprašal:

"Ali Vam je plačal?"

"Kdo?" bi se bil Primož rad izognil laži. Ker ni našel svoje žlice, je segel okoli skleda po eni in po drugi strani. Mica je pogledala moža, a je molčala.

"Kdo?" je dejal sin iz nevolje. "Krivec! Ali Vam je še kdo drugi dolžan?"

"Ne," je odgovoril oče.

Sin ni drezal dalje vanj. Žlice pa ni bilo. Že se je nekaterekrat to zgodilo, a se je vselej Mica dvignila in mu jo je prinesla. Zdaj je molče zajemala in ni pogledala ne nanj ne na moža.

V starcu se je grenko zadržnilo. Ob misli na denar, ki ga je imel v skrinji, je zrastle njegova zavest. S poudarkom, ki je izražal nevoljo, je spregovoril: "No!"

Sin je dvignil za hip pogled: "Kaj - no?"

Primož ni odgovoril; dvignil se je sam, pogledal po oknih, stopil v vežo in iskal v žličniku. . . Ker žlice ni našel, je vprašal s praga: "Kje je moja žlica?"

"Mešala sem žgance in se mi je zlomila," se je oglasila Mica brezbrizno.

Primož ni vedel, kaj naj stori, da se ne osmeši pred tema dvema in potolaži sebe. Ni potreboval jedi, potreboval je tolažbe.

Tedaj je mlajši vnuček obližnil svojo žlico in jo podal dedu: "Nate!"

"Le imej jo!" se je dvignilo iz starca radi ganjenosti nad otrokom. "Le jej ti, saj jaz nisem lačen."

Otrok je jedel z grenkim smehom in s tiho sramoto v srcu. Mati ga je gledala, kakor da ga ne razume.

Ta dogodek je potolažil Primožovo srce. Z nasmehom se je dvignil in stopil v kamro, vrnil se je že čez nekaj minut in stopil iz hiše, ne da bi se ozrl.

Še preden so se dvignili od mize, je prinesel steklenico vina, kos kruha in mesa in sedel na vogal mize. Nalil si je vina in jedel.

Vnuček ga je gledal in požiral njegovo jed z očmi, nato se je prijel za nogo in jo dvignil visoko: "Jaz pa nekaj vem. . ."

"Da boš tiho!" je dejal oče in ga oplazil po ustih. Deček se je stisnil v kot in jokal.

"Kaj ti je naredil, da ga biješ?" je dejala žena iz nevolje.

"Ti delaj svoje stvari," jo je opomnil mož. Nato se je obrnil do očeta: "Pa smo postali gosposki!"

"To lahko brez žlice jem," je odgovoril Primož.

"Torej ste dobili denar?"

"Če sem ga dobil saj je bil moj," je odgovoril starec mirno in pil, da se mu je vino zaletelo. "Kdo mi ga ne privošči?"

"Le pijte!" je dejal sin pikro. "Pa boste tudi spat šli h krčmarju!"

"Pa bom," je odgovoril Primož, ki sta mu vino in použita pogača dajala novih moči. "Pa bom, če ne bo drugače. Žlice mi ne boš skrival..."

"Vi pa denarja ne!" je Andrejč vrgel jezno in odšel iz hiše.

5.

Primož je stopil v kamro in hotel znova odpreti skrinjo. Ključ ni šel v kjučavnico. Zaman se je trudil. V odprtini je sedel škrat, ki mu je vselej izpodmaknil ključ, kadarkoli je poskusil, da ga vtakne vanjo.

Spomnil se je na otrokovo besedo in na udarec po ustih. Trpka misel mu je hušknila v glavo. Ko jo je obrnil še enkrat, se mu je zdela verjetna.

Poklenil je pred skrinjo in pogledal v ključavnico. Skrinja je ležala v senci; zato je bilo težko razločiti, kaj tiči v odprtini. Pripognil je glavo nizko in opazil kos žlomljenega železa, ki ga ni mogel prijeti z roko ne ga premakniti s ključem.

"Tatovi!" mu je šinilo skozi možgane.

Sedel je na skrinjo, del roke na kolena in mislil. V izbi je bilo vse tiho, v veži je bilo tiho, še korakov ni bilo slišati. Vsaka misel, ki se mu je porodila, se je razpletala na dolgo. Da mu hočejo pobrati zadnje kar ima, mu je bilo preveč. . .

"Nak, nak; tega pa ne," se je oglasil nanadoma sam s seboj in se udaril po kolenih.

Misel se mu je zapletla stotič in obstala. Ko jo je ujel sto prvič, kakor muho v letu, je ni hotel več izpustiti. "Pojdem!" je dehnal iz jeze, iz bridkosti, iz vsega, kar se je zadnja leta grmadilo nad njim. "Pojdem!" Pri tem je imel občutek, kakor da nekoga kaznuje za greh, ne sebe, nekoga drugega, ki je grdo počenjal z njim.

Vino in použita jed sta ga bila nekoliko okrepila, odtrgal se je od skrinje in poskusil, ali bo mogel hoditi. Šel je par korakov po kamri in se vrnil znova k skrinji. Čutil je zadosti moči v sebi.

Stopil je v izbo. Za mizo je dremala Mica, dan je bil oblačen, soparica je ležala v zraku. Pred hišo so se igrali otroci. Ženska ga je pogledala s trudnimi očmi, kakor da se je pravkar prebudila in se je komaj zavedala, da je stopil nekdo mimo nje in šel iz hiše.

Čez kratek čas se je Primož vrnil s kovačem. Gredeč skozi izbo mu je dejal: "Boš videl, če se da odpreti. Ne vem, kdo je lomil v mojo skrinjo."

"Mhm!" je zamrmral kovač, ki je nesel nekakšno orodje v rokah.

"Tako sramoto nam dela," je pomislila Mica, hotela oditi v vežo, a je obsedela.

V kamri je zaropotalo kladivo in padlo na tla. "Ključ je v ključavnici zalomljen," je pojasnil kovač in jo znova pogledal.

"Odpri, kakor moreš!"

"Težko bo šlo; tečaje bo treba odbiti..."

"Stori, kar hočeš. Tudi, če skrinjo razbiješ. Jaz je ne bom več rabil."

"Kaj misli?" je šlo skozi Mico. Hotela je iti po moža, a je obsedela znova. Njeno čustvo do starca je bilo brezbrizno, sovražno le v toliko, v kolikor je kot žena držala z možem. Zdajci je imela občutek, da starec namerava nekaj, kar se grozeče gromadi nad hišo.

Poslušnila je. Iz kamre so bili slišni udarci, nekaj je odletelo. "Dobro je!" je dejal Primož. "Povej, koliko sem ti dolžan?" "Eh, nič!" je odgovoril kovač in pljunil po tleh. "Ali ne bo treba nazaj pribiti?"

"Ne."

Kovač je šel skozi izbo in ponudil ženski besedo; ko je videl nevoljen obraz, je odšel.

Čez nekaj časa je stopil iz kamre Primož. V rokah je nosil culo, pod pazduho mu je tičal dežnik. Bil je videti ves pomlajen. Tiha odločnost je (šifala iz njegovih oči.

Pogled mu je begal po predmetih, kakor da nečesa išče in izprašuje slednjo stvar iz sladkega spomina in se bridko poslavlja. Objelo ga je nekaj neznano trpkega, kakor da gre za vekomaj proč od stoterih mrtvih znancev, ki so mu nemo lepše govorili kot žive besede ljudi.

(Dalje prihodnjč)

Skrivnostna usoda

(Arkadij Averčenko)

Zelo lepa dama se je obesila za gumb mojega suknjiča in prijetno zagostolela:

— Pojdite k hiromantu, ki vam bo z dlani čital usodo.

— Kaaj?

— Rečem vam, - idite k hiromantu! Tiste skrivnosti so taka prelest. Kratkomo, vi morate iti k hiromantu! Ti hiromanti v Carigradu so nekaj prav posebnega!

— Ne grem za nobeno ceno - sem tehtno odvrnil. - Moje noge ne bo tam - Ali bolje rečeno - moje roke ne bo pri hiromantu.

— No, pa če vas poljubim - potem pojdete?

— Kadar se prenese kakršnokoli vprašanje na resno in stvarno podlago, me začenja na mah zanimati.

— Pametna ponudba - sem zamišljeno dejal. - A kdaj moram iti?

— Še danes. Takoj zdaj.

Tvrdba se je pokazala kot solidna, ki se ni bala izdatkov.

Šel sem.

Rimski patriciji, ki so se bili naveličali življenja, so strup, preden so ga vzeli sami, preizkusili na svojih sužnjih.

Če je suženj umiral lahko in brez bolečin, - je patricij mirno sledil njegovemu vzgledu.

Sklenil sem ravnanje se po tem preizkušenem načelu: najprvo pogledati, kako prerokujejo drugim, potem šele sam stopim za skrivnostni zastor bodočnosti.

Pri ruskem poslaništvu je vedno natrpano polno brezposelnega občinstva.

Stopil sem k vratom poslaništva, stopil in zbral tam nekega mladega človeka v vojaškem kroju brez našitkov, pristopil k njemu, ga poprosil za ogenj in kar naravnost začel o stvari sami:

— Ste li bili že kedaj pri hiromantu? - sem ga vprašal.

— Nisem bil. Kaj pa je?

— Nimate sedaj nobenega opravka?

— Popolnoma nobenega. Tretji mesec že iščem delo.

— Potem greva k hiromantu. To bo stalo dve liri.

— Kaj pa mislite, dragi moj! Dve liri!!! Od kod naj jih vzamem? Saj še borih petnajst pjastrov ne zmorem.

— Vi ste čudak. Saj ne boste vi sami plačali, ampak jaz bom sam plačal vam dve liri za to nadlegovanje. Samo pod tem pogojem, da bom jaz zraven pri prerokovanju.

Mlad človek je ves zardel, prišel v zadrego neznano zakaj, pogledal na svoji roki, zavzdihnil in dejal:

— No, pa kaj - pojdiva.

Hiromant naju je sprejel jako ljubeznivo:

— Hiromatika, je prijazno razložil - je zelo natančna veda. To ni kakor kaka stara baba, ali prerokovanje iz kavine gošče. Vsedita se.

Na mizi je ležala človeška lobanja.

Približal sem se, potisnil brez namena prst v prazno očesno votlino in raztreseno vprašal:

— Vaša lobanja?

— Seveda moja lobanja. Čigava pa?

— Strašno prijazen obraz, prikupljiv nasmešek. Povejte mi, ali jo rabite v praktične namene, ali pa jo imate kakor kako fino drobnarijo.

— Dovolite, to je lobanja nekega kaldejskega čudodelnika iz Menfisa.

— A vi pravite, da je - vaša! Sicer pa to ne spada sem. Povejte srečo temu mlademu človeku.

Moj novi znanec je plaho iztegnil proti hiromantu svojo desno roko, a ta jo je odrinil in dejal:- Levo.

— Mar ni vseeno: desna ali leva?

— Nikakor ne. Samo na levo roko vam lahko povem srečo. Torej tu je pred menoj vaša levica... No, kaj vam bom pa povedal?... Vi ste stari 52 let.

— Bom šele (je tiho odvrnil "moj" "patricijski suženj"). Zdaj sem jih šele 24.

— Vi se motite. Tale črta tukaj kaže, da ste že malo več ko petdeset. Potem boste vi pač živeli do... do..., vrag vedi, kaj je to?!

— Kaj neki? sem se zanimal.

— Nikoli še nisem videl bolj čudne roke in bolj nenavadne usode. Ali veste, koliko časa boste še živeli, kakor pove ta popolnoma zanesljiva črta,!

— No?

— Do 240 leta.

- Precej! - sem zavidljivo zamomljal.
- Ali se motite? - je s sladkim glasom pripomnil lastnik čudne roke.
- Sem pripravljen staviti svojo glavo!
- Sklonil se je še niže nad roko.
- Ne, tele črte !!! To je nekaj izrednega. No pogledjte tu sem in pa tu sem! V nedavni prošlosti ste bili vi zaporedoma dvakrat na kraljevskih prestolih - prvič približno 30, drugič približno 40 let.
- Dovolite, - je plaho-dejala kronana osebnost, - 40 in 30, to je že 70 let.
- Ne vem, nič ne vem, - je obupano vpil hiromant in se grabil za glavo. — To je prvi tak primer v moji petdesetletni praksi. Vaša prokleta roka me bo pripravila ob pamet.
- Zrušil se je v naslanjač in njegova glava je onemoglo zdrknila na mizo zraven kaldejske lobanje.
- A kaj se je zgodilo? - sem sočutno vprašal.
- To se je zgodilo, - je stokaje vzkliknil hiromant, - da je bil ta gospod, ko je bil na prvem prestolu, umorjen od zarotnikov!! Tu naj se sam vrag izpozna. Umorjen, a sedi tu. Se pogovarja!!! Pripeljali ste k nam klijenta. Lepa reč!
- Ste bili res umorjeni na prvem prestolu - sem vprašal s strogim glasom.
- Pri moji veri, ne. Veste. ... Služil sem kot kapetan v markovskem polku, a kar se prestola tiče. . .
- Pa vendar tale črta - tale tu! je ves besen vpil hiromant in bezal s svinčnikom v mirno kapetanovo dlan - tu je en prestol in tu drugi! A kaj pa tole? Kaj je to? Jasno: umorjen od tujih rok.
- Nikar se ne razburjajte! - sem pomirljivo dejal. - Saj ste sami pravili, da bo njegovo veličanstvo doseglo 240 let. Čemu se torej vznemirjate nad vsako malenkostjo? Rajše pogledjte, kdaj in kake smrti bo zares umrl, takorekoč - brez goljufije!
- Kakšne smrti bo umrl?. . . Prosim vašo roko. . . Hiromant je zapičil svoj jastrebski pogled v kapetanovo dlan in vnovič se je na njegovem licu jasno odražal strah.
- No, kaj? - sem nestrpno vprašal.
- Saj sem si mislil, da bo spet kaka grdobija, - mi je obupano zastokal hiromant.
- In sicer?
- Veste na čem bo umrl? Na porodu.
- Midva sva zares osupnila.
- Se ne motite? Če vzamete v poštev njegov spol, kakor tudi njegovo priletnost, katero. . .
- "Katera, katera!!" Nič, katera! Saj nisem otrok, da bi iz mene norce brili in vi tudi niste otrok, da bi jaz vam lahko lagal. A jaz vidim nekaj takega, da je i tega mladega človeka i mene treba spraviti v norišnico !!! Sam satan je napisal na vašo dlan te antikristove znake!!
- Kaj pa še satan! - je v zadregi zamomljal mladi človek. - Ta tvrdka se prišteva k onim izmed najbolj solidnih: Knaus in Henkelman, Berlin, Fridrichstrasse 345.

Obadva sva ga debelo gledala.

— Gospoda, ne srdita se na me. . . Saj sem vama vendar izprva ponujal desno roko, a vi niste hoteli. A leva, seveda. . . Jaz še sam ne vem, kaj so oni vtisnili v njo. . .

— Kdo - o? je zarjul hiromant.

— Pa zopet Knaus in Henkelman, Berlin, Fridrichstrasse 345. Veste, ko mi je pri Pervozvanovki odtrgalo levico, je moj stric, ki je živel v Berlinu kot zastopnik tvrde proteze. . .

Lobanja kaldejskega modrijana je zletela mimo mojega ramena, zašklepetala z zobmi in za čeljust obvisela na kapetanovi suknji. Za lobanjo ste frčali dve voščeni sveči in nekaka lesena knjiga z ovojem iz svinjske kože.

— Beživa, sem zašepetal kapetanu, - kajti oni je tako podivjal, da je zmožen uboja.

Bežala sva, držeč se za roke, po ozki, umazani stranski ulici. Oddahnila sva se.

— Poceni sva jo odnesla - sem se zadovoljen zasmeljal. - Povejte mi, zakaj vraga, niste priznali, da je vaša leva šapa iz gumija, kakor galoša "Provodnik"?

— Ker sem se bal zgubiti dve liri. Saj veste, če se človek preživlja pet dni zaporedoma samo s kruhki. . . A zdaj, seveda, sam vem, da ste šli moji dve lirčki po vodi.

— Nikakor ne, - sem velikodušno odvrnil. Vam, vaše veličanstvo, je ostalo še celih 215 let življenja, torej, ojoj, kako vam bo še denarček potreben. Sprejmite!

Srečal sem damo. Ravno tisto kakor v uvodu.

— Kaj ste bili pri hiromantu?

— Seveda, bil. Predujem sem pošteno zaslužil.

— No, in kaj? - je vprašala z mrzlično radovednostjo. - Kaj vam je povedal?

— Ali verjamete vi vse, kar prerokujejo? - sem lokavo vprašal.

— Seveda.

— Povedal je, da mi gre še cel kup vaših poljubčkov.

Kako zelo so ženske praznoverne in zaupljive!

SLOVENSKI MOŽJE

IVAN CANKAR (1876-1918) "Preveč bogastva, preveč lepote si usul med nas, ki nismo bili vajeni bogastva in lepote. Sam jaz ti priznam, da stojim zmeden pred tvojimi spisi, da jih ne morem pretehtati, ne znam presoditi v celoti, kakor jih nisem mogel dostojno ceniti sproti. . . Rod, ki te bo mogel pojmiti popolnoma, šele raste. "Tako se je v decembru 1918. - pred 25 leti - poslavljajal največji živeči pesnik Slovenije, Oton Župančič od umirajočega največjega njenega pisatelja Ivana Cankarja. Rod, ki naj bi ga pojml, je dorasel. Izšlo je 20 zvezkov Cankarjevih zbranih spisov, izšle so knjige in razprave o njem, a še zmerom ni vse precejeno, še zmerom se ljudje prerekajo o njegovem delu in o njegovem značaju, o njegovem pomenu in njegovi veličini, o njegovem bogastvu in njegovih lepotah. - Ivan Cankar se je rodil 10. maja 1876 na Vrhniki. Oče mu je

bil ubožen krojač, mati pa požrtvovalna Slovenka, kakršne drže tri ogle pri hiši in, če treba, še četrtega pol. Mater je ljubil nad vse. Obiskoval je ljubljansko realko. Po maturi je odšel na Dunaj in se vpisal na tehniko, vendar se je že kmalu popolnoma posvetil slovstvu. Postal je pisatelj po poklicu - prvi med Slovenci. Preživel je se je od pisateljevanja, živel grenko, silno grenko. Ko mu je 1.1897. umrla mati je preživel pol drugo leto v domovini. Nato se je za enajst let vrnil na Dunaj. Otepal se je z bedo in se borno preživil s siromašnimi honorarji. - V najboljših letih se je 1907. vrnil v Ljubljano. Za časa prve svetovne vojne so ga za dalje časa zaprli na ljubljanskem gradu. Nato so ga vtaknili v vojaško suknjo. Bil je pravcati Švejk. V dneh avstrijskega razsula in vzhajajoče narodne svobode je neke nesrečno padel in 11.decembra 1918 je umrl. - Cankar je bil učenec Gregorčiča in Prešerna, kmalu pa se je navdušil za Aškerca. Prvič se je v javnosti oglasil kot šestošolec z balado "Kacjanar". Na Dunaju se je razvil od domačega realizma v takrat moderni naturalizem. Tu je ustvaril "Dunajske večere" in "Erotiko", prvo in edino pesniško zbirko. Ljubljanski škof je vso naklado pustil sežgati. Čez desetletja je pred smrtjo izjavil: "Res ne vem, zakaj se je to zgodilo." - V dunajskih letih se je Cankar lotil črtic in novel in se je kmalu odvrnil od Aškerca. Cankar se upira strašnemu spoznanju, da v življenju propada vse, kar je lepega in dobrega in pričinja v svojih dramah in povestih odločno borbo zoper to propadanje. Biča sebičnost, krivičnost in laž. V drami "Kralj na Betajnovi", je zagrmel zoper krivični družabni red in zoper brezvestne izkoriščevalce. Med najlepše Cankarjeve povesti spada knjiga "Na klancu". O njej pravi sam: "To je spomenik moji materi, - in takega spomenika še ni imela kmalu človeška mati. Zmeraj bolj se je v Cankarju okrepila zavest, da spada on sam s svojim narodom vred k tistim nesrečnikom, ki jih krivično življenje pritiska k tlom, a ki prav zato tem silnejše hrepenijo kvišku, po luči in soncu... Naravnost proroške slutnje, ki veljajo tudi za današnji slovenski rod. Med številnimi njegovimi spisi je dobila povest "Hlapec Jernej in njegova pravica" mednarodno vrednost. To je povest o hlapcu, ki je služil štirideset let, pa ga mladi gospodar na stara leta požene. Hlapec je tako prirastel k gruntu, da tega ne more razumeti, in išče svojo pravico od župnika in župana po vseh sodnih stopnjah do cesarja. Ker zanj pravice ni, se mu zmeša, da zažge gospodarju posestvo; kmetje ga zgrabijo in vržejo v ogenj. - Vse Cankarjeve knjige o notranjem življenju so umetniške izpovedi o njegovi lastni duševnosti, o razočaranjih in stremljenjih. Njegova zadnja umetnina "Podobe iz sanj" so podobe iz tako krute resnice, da se je morala vzeti človeku, ki jo je doživljal, krvava, moreča sanja. V samem ognju teh strahot je bil Cankar sam, je bil njegov narod, ki so ga Nemci po svojih računih mesarili in barantali zanj. In vendar ni v teh podobah niti ene žal besede o krvnikih. Topovi, bombe in puške so tako daleč od Cankarjevega sveta, da jih omenja le mimogrede. - Cankar je velik umetnik svetovne mere. V svojih delih se je lotil najtežjih in najglobljih vprašanj človeka, umetnosti in naroda. Njegov jezik je klasičen, ki po bogastvu, izrazitosti in zvočnosti daleč prekaša nevezano besedo drugih pisateljev. Iz njegovega bogastva lahko zajemajo vsi, vsakdo po svoji moči. (Po Andreju Budalu)

